



# **”Ikään kuin, että meitä on erilaisia mutta ei tarvitse lokeroida tietyksi”**

Sukupuolisensitiivinen seksuaalikasvatus varhaiskasvatuksessa

Sanna Aho

Vaula Holma

Sara Lukkala

OPINNÄYTETYÖ

Huhtikuu 2022

Sosionomin tutkinto-ohjelma

## TIIVISTELMÄ

Tampereen ammattikorkeakoulu  
Sosionomin tutkinto-ohjelma

AHO, SANNA; HOLMA, VAULA & LUKKALA, SARA:

”Ikään kuin, että meitä on erilaisia mutta ei tarvitse lokeroida tietyksi”

Sukupuolisensitiivinen seksuaalikasvatus varhaiskasvatuksessa

Opinnäytetyö 50 sivua, joista liitteitä 3 sivua  
Huhtikuu 2022

---

Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää varhaiskasvatuksen työntekijöiden kokemuksia ja näkemyksiä sukupuolisensitiivisestä seksuaalikasvatuksesta varhaiskasvatuksen kontekstissa. Opinnäytetyössä tutkittiin mitkä ovat olleet niitä tekijöitä, jotka mahdollistavat tai estävät varhaiskasvattajan kasvua ja kehittymistä sukupuolisensitiivisenä seksuaalikasvattajana. Opinnäytetyössä selvitettiin myös, miten sukupuolisensitiivisyys tulee huomioiduksi varhaiskasvatuksen seksuaalikasvatuksessa.

Tutkimus toteutettiin laadullisen eli kvalitatiivisen tutkimusmenetelmän avulla. Yhteistyökumppanina toimi Tampereen kaupunki, ja aineisto kerättiin sähköisellä kyselyllä kolmesta eri Tampereen kaupungin varhaiskasvatusyksiköstä. Kerätty aineisto analysoitiin teoriaohjaavan analyysimenetelmän avulla. Aineistosta luokiteltiin tutkimuskysymysten kannalta tärkeimmät käsitteet ja teemat, joita olivat sensitiivisyys, sukupuolen moninaisuus sekä vuorovaikutus- ja dialoginen osaaminen.

Opinnäytetyön tuloksista käy ilmi, että sukupuolisensitiiviseksi seksuaalikasvattajaksi kasvaminen vaatii sensitiivisen työtteen lisäksi myös nykyaikaisen tiedon hankintaa ja tiedon omaksumista sukupuolen moninaisuudesta. Tuloksista voidaan myös todeta, että kasvua estäviä tekijöitä ovat koulutuksen puute, epävarmuus omasta osaamisesta ja kiinnostuksen vähäisyys seksuaalikasvatusta kohtaan. Ajankohtaisena jatkotutkimusaiheena voisi olla yhdistää sukupuolisensitiivisyys katsomuskasvatukselliseen näkökulmaan.

---

Asiasanat: sukupuolisensitiivisyys, seksuaalikasvatus, varhaiskasvatus

## **ABSTRACT**

Tampereen ammattikorkeakoulu  
Tampere University of Applied Sciences  
Degree Programme in Social Services

AHO, SANNA; HOLMA, VAULA & LUKKALA, SARA:  
"It's like we're different but we don't have to categorize"  
Gender-Sensitive Sexual Education in Early Childhood Education

Bachelor's thesis 50 pages, appendices 3 pages  
April 2022

---

The purpose was to find out early childhood education employees' experiences and views of gender - sensitive sexual education in the context of early childhood education. The aim was to determine the factors that enable or hinder the growth and development of an early childhood educator as a gender-sensitive sexual educator. The purpose was to solve how gender sensitivity is considered in sexual education in early childhood education.

The study was qualitative in nature. The study was conducted in co-operation with the city of Tampere. The data were collected by means of the question survey from three different early childhood education units in the city of Tampere. The data were analyzed using a theory-guided analysis method.

The results revealed that gender-sensitive sexual educator needs a sensitive approach, knowledge about gender diversity and dialog skills. Overall, the study suggests that factors that hinder one's development are a lack of sexual education, uncertainty about one's competence and a general lack of interest in sexual education.

---

Key words: sexual education, gender sensitivity, early childhood education

## SISÄLLYS

1	JOHDANTO .....	5
2	SUKUPUOLISENSITIIVISYYS .....	7
	2.1 Sukupuolen moninaisuus lapsuudessa .....	7
	2.2 Tasa-arvotyö varhaiskasvatuksessa .....	8
	2.3 Sukupuolisensitiivisyys varhaiskasvatuksessa .....	11
3	SEKSUAALIKASVATUS .....	14
	3.1 Lapsen seksuaalisuus .....	14
	3.2 Seksuaalisuuden portaat 0–6 v .....	15
	3.3 Seksuaalikasvatuksen määrittelyä .....	17
	3.4 Ikätasoinen seksuaalikasvatus varhaiskasvatuksessa .....	18
	3.5 Varhaiskasvattaja seksuaalikasvattajana .....	19
4	LÄHTÖKOHDAT OPINNÄYTETYÖLLE .....	21
	4.1 Taustaa aiheen valinnalle .....	21
	4.2 Aiempia opinnäytetöitä .....	23
	4.3 Opinnäytetyön tarkoitus, tavoite ja tutkimuskysymykset .....	24
5	OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS .....	26
	5.1 Tutkimusmenetelmät .....	26
	5.2 Narratiivit aineistona .....	27
	5.3 Aineiston analyysi .....	28
6	OPINNÄYTETYÖN TULOKSET .....	32
	6.1 Vastaajien taustatiedot .....	32
	6.2 Aineistosta nostettuja teemoja .....	32
	6.2.1 Sensitiivisyys .....	32
	6.2.2 Sukupuolen moninaisuus .....	34
	6.2.3 Vuorovaikutus ja dialoginen osaaminen .....	35
	6.3 Sukupuolisensitiiviseksi seksuaalikasvattajaksi kehittyminen .....	36
7	JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA .....	39
	7.1 Johtopäätökset .....	39
	7.2 Pohdinta .....	42
	7.3 Opinnäytetyön eettisyys ja luotettavuus .....	43
	7.4 Kehittämisehdotukset ja jatkotutkimusideat .....	46
	LÄHTEET .....	48
	LIITTEET .....	51
	Liite 1. Saatekirje .....	51
	Liite 2. Kyselylomakkeen kysymykset varhaiskasvattajille .....	52
	Liite 3. Kyselylomakkeen kysymykset varhaiskasvattajille .....	53

## 1 JOHDANTO

Seksuaalisuus on arvokas, jokaisessa ihmisessä läsnä oleva osa terveyttä ja hyvinvointia (Riihonen, Laru & Cacciatore 2015, 47). Samoin varhaiskasvatusikäisen lapsen seksuaalisuus on luonteva osa hänen kasvuun ja kehitystään. Nykytiedon mukaan sukupuolen kokeminen on moninaista ja yksilöllistä. Sukupuolen moninaisuus koskettaa myös varhaiskasvatusikäisiä lapsia. Onkin tärkeää, että varhaiskasvatuksen työntekijät osaavat toimia sukupuolisensitiivisinä seksuaalikasvattajina.

Sukupuolisensitiivisyys on käsitteenä ollut näkyvillä yhteiskunnallisessa keskustelussa vuosien ajan, mutta kokemuksemme mukaan se on osittain ymmärretty väärin. Niin yhteiskunnallisessa keskustelussa kuin varhaiskasvatuksen kentällä käytävässä keskustelussa käsitteet sukupuolisensitiivisyys, sukupuolineutraalius sekä sukupuolen monimuotoisuus ovat sekoittuneet täysin keskenään. Tämän vuoksi avaamme opinnäytetyössämme sukupuolisensitiivisyyden ja seksuaalikasvatuksen käsitteitä.

Seksuaalisuus ja seksuaalikasvatus ovat monille aikuisille hankalia sanoja ja johdattavat ajatukset seksiin. Näin ollen ne aiheuttavat ahdistusta sekä ajatuksen siitä, etteivät seksuaalisuus tai seksuaalikasvatus kuulu lapsille. Tästä syystä seksuaalikasvatuksesta on mahdollista käyttää myös sanaa kehotunnekasvatus, joka saattaa olla helpommin lähestyttävä ja vähemmän latautunut. Mielestämme sana kehotunnekasvatus ei kuitenkaan kuvaa parhaalla mahdollisella tavalla seksuaalikasvatuksen laajuutta ja kokonaisvaltaisuutta.

Varhaiskasvatuksen seksuaalikasvatuksessa on nähtävissä monenlaisia haasteita. Seksuaalikasvatus ei aina toteudu tasa-arvoisesti johtuen monista eri tekijöistä. Seksuaalikasvatuksen haasteita on tutkittu aiemminkin, mutta nämä tutkimukset ja opinnäytetyöt ovat keskittyneet lähinnä koulutuksen ja osaamisen puutteeseen.

Opinnäytetyömme tarkoituksena on selvittää kasvattajien omia kokemuksia ja niiden vaikutusta siihen, miten on kasvanut hyväksi seksuaalikasvattajaksi. Kasvattajien omat kokemukset, asenteet ja uskomukset vaikuttavat kasvattajan tapaan kohdata työssään lapset ja heidän seksuaalisuutensa. Kaiken tämän pohjalta tutkimme, millaiset tekijät mahdollistavat tai estävät kasvattajan kasvamisen sukupuolisensitiiviseksi seksuaalikasvattajaksi.

## 2 SUKUPUOLISENSITIIVISYYS

### 2.1 Sukupuolen moninaisuus lapsuudessa

Sukupuoli on kattokäsite, joka sisältää ihmisen anatomiaan, biologiaan, identiteettiin ja sosiaaliseen rooliin liittyviä piirteitä. Yhteiskunnassamme sukupuoli on usein jaoteltu kahteen, mieheksi ja naiseksi, joille on aseteltu eri tehtäviä ja elämänpolkuja sukupuolen mukaan. Sukupuolta ei voi kuitenkaan käsittää tietyn kromosomin määräämänä faktana, vaan se on hyvin paljon monimuotoisempi. Sukupuolikategorioiden mukaan eläminen on käytännössä seurausta siitä, että historiassa yhteiskunta on katsottu järkeväksi järjestää näin perheiden, työnjaon ja lisääntymisenkin kannalta. Tulevaisuudessa on hyvin mahdollista, että Suomessa on virallisia sukupuolia kolme kuten esimerkiksi Saksassa. (Nousiainen 2020, 21–22.)

Sukupuolen moninaisuus koskettaa lapsia sukupuoli-identiteetin kautta. Tämä moninaisuus pitää sisällään myös intersukupuolisuuden. Intersukupuolisuudessa kromosomit, sukuelimet tai hormonitoiminta eivät ole yksiselitteisesti nais- tai miestyypilliset (Seta 2016). Sukupuolen moninaisuus koskettaa lasta joko hänen oman kokemuksensa kautta, tai sitten lasta ympäröivän yhteisön kautta. Lapsen yhteisöön voi kuulua henkilöitä, jotka eivät määrittele itseään binäärisen mies/nainen-sukupuolijaottelun mukaisesti.

Lapsen sukupuoli-identiteetti alkaa kehittyä 2–4 vuoden iässä. Sukupuolen kokeminen on moninaista sekä yksilöllistä ja voi muuttua läpi elämän. Myös sukupuolen kokemisen tavat voivat olla moninaisia ja erilaisia. Lapsi voi kokea olevansa tyttö, poika, osittain sekä tyttö että poika, tai hän voi kokea olevansa sukupuoleton. Syntymässä määritelty sukupuoli ei välttämättä ole se, johon lapsi samaistuu. (Sukupuolen moninaisuuden osaamiskeskus n.d.)

Ajattelemme helposti, että ihmisen sukupuoli on itsestään selvästi fyysisestä kehosta tunnistettavissa oleva asia. Kaikkien ihmisten sukupuoli-identiteetti tai sukupuolen ilmaisu ei kuitenkaan ole sama kuin heidän fyysisestä kehostaan voisi päätellä. Kehosta ei voi suoraan tietää, mikä on ihmisen seksuaalinen

identiteetti, eli millaiseksi ihminen itsensä tiedostaa ja tuntee. Kehojakin on useammanlaisia kuin tytön/naisen ja pojan/miehen. Tällaisia ihmisiä ovat esimerkiksi transihmiset ja osa intersukupuolisen tilan kanssa syntyneistä ihmisistä.

Kasvattajat niin kotona kuin kasvatuksen- ja opetuksen kentällä nojaavat helposti opetuksessa ja kasvatuksessa sukupuolen biologiseen ajattelumalliin, vaikka sen rinnalle on noussut myös sosiaalinen ja kulttuurinen näkökulma. Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen (2018, 42) laatuindikaattorien mukaan varhaiskasvatuksen keskeisimpiä arvoja ovat lapsuuden itseisarvon ja sivistyksellisten arvojen lisäksi yhdenvertaisuus, tasa-arvo ja moninaisuus. Hujala & Turja (2020, 289) toteavatkin, että kun nykyaikana pohditaan kasvatuksen käytäntöjä, ei riitä, että määritellään biologinen sukupuoli, koska sukupuoli ilmenee myös sosiaalisena, kulttuurisena ja rakenteellisena kokonaisuutena.

Kasvatusalan ammattilaisen on tärkeää olla tietoinen siitä, että lapsen sukupuolen erityisyys on lapsen sisäinen kokemus, joka ei näy aina ulospäin. Varhaiskasvatuksessa työskentelevät ammattilaiset voivat sensitiivisellä myötäelämisellä tukea lasta niin, että lapsi kokee olevansa hyväksytty, arvostettu ja kunnioitettu juuri sellaisena kuin hän on. Näin toimimalla tuetaan lapsen positiivisen minäkuvan ja identiteetin kehitystä. (Sukupuolen moninaisuuden osaamiskeskus n.d.)

## **2.2 Tasa-arvotyö varhaiskasvatuksessa**

Moninaisuuden käsite sisältää kaikki yksilöiden väliset erot, eikä se sisällä hierarkkisuutta tai paremmuutta suhteessa toisiin. Moninaisuus käsitteenä onkin meidän mielestämme tasa-arvoinen, koska se ei erottele normaalia ja erilaisuutta. Tasa-arvolain tarkoituksena on vähentää sukupuolten välistä epätasa-arvoa, estää sukupuoleen perustuvaa syrjintää sekä parantaa naisten asemaa erityisesti työelämässä (Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta 609/1986). Yhdenvertaisuuslain tarkoituksena on turvata yhdenvertainen kohtelu ja estää syrjintää kaikenlaisilla perusteilla (Yhdenvertaisuuslaki 1325/2014). Nämä lait tulevat näkyviksi varhaiskasvatuksen viitekehyksessä monilla eri

tasoilla: kasvattajien välisissä suhteissa toisiinsa, huoltajiin ja lapsiin sekä teemoina, joita harjoitellaan ja opetellaan lasten kanssa ja otetaan puheeksi huoltajien kanssa.

Tasa-arvotyötä tulee tehdä läpi leikaten kaikki yhteiskunnan tasot. Tämä työ alkaa varhaiskasvatuksessa. Sekä tasa-arvolaki että yhdenvertaisuuslaki velvoittavat esimerkiksi oppilaitoksia laatimaan tasa-arvosuunnitelman, joka edistää tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustyötä (OPH 2021). YK:n Lasten oikeuksien sopimuksen (n.d.) tärkein tavoite on terveyden, koulutuksen, tasa-arvon ja turvan takaaminen kaikille lapsille. Myös valtakunnallinen varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (2022, 17) sisältää yhdenvertaisuuden, tasa-arvon ja osallisuuden näkökulman varhaiskasvatuksessa. Näin ollen tasa-arvon toteuttamisen vaatimus ja velvoittavuus tuleeikin varhaiskasvatukseen monista eri lähteistä.

Tasa-arvotyö varhaiskasvatuksessa ei ole menetelmä, vaan prosessi, joka kehittyy eteenpäin. Varhaiskasvatuksessa tehtävän tasa-arvotyön ytimessä on kasvattajan omien tiedostamattomien ajatusmallien sekä yhteiskunnan tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta estävien rakenteiden tiedostaminen. Kasvattajan tulee tunnistaa sukupuoliin liittyviä arvoja, oletuksia ja asenteita, jotka heijastuvat arjen toimintaan ja lasten kasvatukseen. (Tasa-arvoinen varhaiskasvatus n.d.) Moninaisuuden hyväksyminen, asioiden sanoittaminen ja nimeäminen varhaiskasvatuksessa on tärkeää, koska sanoittaminen ja nimeäminen auttaa lasta jäsentämään maailmaa sekä rakentamaan hänen omaa minäkuvaansa.

Onnistuneen tasa-arvokasvatuksen edellytys on koko kasvattajatiimin sitoutuminen samoihin sukupuolisensitiivisen kasvatuksen periaatteisiin. Kysymys on kasvattajayhteisön yhteisestä matkasta, joka on hyvä aloittaa tarkastelemalla omia asenteita ja ennako-oletuksia. Tarkastelun jälkeen voidaan asettaa yhteiset tavoitteet, joiden toteutumista tulee seurata. Oleellinen osa tasa-arvotyötä on perheiden osallistaminen prosessiin. Varhaiskasvatuksen ammattilaisilla on tärkeä rooli tiedon jakajina sekä lapsille että heidän perheilleen. On tärkeää kertoa kaikille perheille sukupuolen moninaisuudesta, sukupuolen ilmaisun mahdollisuuksista sekä siitä, mikä merkitys näillä asioilla on lasten kasvun ja hyvinvoinnin kannalta.

Vanhemmille ja lapsille tulee viestiä, että kaikenlaisen sukupuolen kokemisen ja ilmaisun tavat ovat luonnollisia. (Kalliokoski & Karvinen 2019, 9.)

### 2.3 Sukupuolisensitiivisyys varhaiskasvatuksessa

Sukupuolisensitiivisyys ja sukupuolineutraalius eivät ole sama asia. Tarkoituksena ei ole tehdä eri sukupuolista näkymättömiä. Sukupuolta voi ilmaista monin eri tavoin ja eri sukupuolia on olemassa. Tytöt saavat olla tyttöjä, pojat poikia ja kaikki kokemukset saavat olla olemassa, tulla nähdyksi ja arvostetuiksi. Lapsella tulee olla lupa ilmaista sukupuoltaan itselleen sopivalla tavalla. (Kalliokoski & Karvinen 2019, 9.)

Valtakunnallinen varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (2022, 27) määrittää, että varhaiskasvatuksen tulee olla sukupuolisensitiivistä. Sukupuoli ja kasvatuksen vanhentuneet sukupuolistavat tavat ovat kuitenkin Hujalan ja Turjan (2020, 288) mukaan näkyvillä kaikkialla varhaiskasvatuksen arjen tilanteissa, toiminnoissa sekä aikuisten kohtaamisissa lasten kanssa että aikuisten välisissäkin vuorovaikutussuhteissa. Niitä ei huomioidemme mukaan usein tunnista, koska ne ovat niin arkipäiväistyneitä. Lasten kasvattaminen oletettuihin sukupuolirooleihin on jatkuvaa ja usein tiedostamatonta hienovaraista ohjausta.

Nousiainen (2020, 21–22) kertoo, että yhteiskunnassamme sukupuoli on jaoteltu kahteen ryhmään, ja näille ryhmille on määritelty eri tehtävät ja roolit sukupuolen mukaan. Myös Kalliokoski ja Karvinen (2019) ovat havainneet sukupuolen olevan yhteiskunnassamme yksi keskeinen luokittelun peruste. Sukupuolinormatiivisen näkemyksen mukaan sukupuolia on vain kaksi ja ne ovat toisilleen vastakkaisia. Sukupuolinormit määrittävät sukupuolille odotetun ja sallitun toiminnan ja lapset omaksuvat nämä ajattelutavat jo varhain. Usein nämä ajattelutavat ovat tiedostamattomia. Kyky ja herkkyys tunnistaa sukupuoliin kulttuurisesti ja sosiaalisesti liitettyjä oletuksia ja normeja on sukupuolisensitiivisyyttä. Tällaiset oletukset ja normit voivat sijaita niin rakenteissa, käytännöissä, toiminnoissa kuin puheen tasalla. Sukupuolisensitiivisyys on myös mukaan myös kykyä ymmärtää stereotyyppisiä sukupuolikäsityksiä ja niiden vaikutuksia yhteiskunnallisella- ja yksilötasolla. (Kalliokoski & Karvinen 2019, 8.)

Hujala ja Turja (2020, 288–289) toteavat, että työssä kasvattajaa ohjaa hänen elämäkokemuksensa. Kasvattajan omaan toimintaan voi siirtyä se, miten on itse tullut kohdatuksi tyttönä, naisena, poikana tai miehenä. Tästä syystä on hyvä reflektoida, miten itse ammattilaisena kohtaa lapsia. Ohjaako käytännön toimintaa stereotyyppinen käsitys siitä, miten pitäisi olla tyttö, nainen, poika tai mies?

Valtakunnallisessa varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2022, 17) korostetaan niin sukupuolen kuin muidenkin erojen ottamista huomioon arjen käytänteissä. Kasvattajien onkin tärkeää tiedostaa asenteita, jotka vaikuttavat sukupuolen ja muiden erilaisten erojen huomioimiseen, sillä ne paitsi kuuluvat puheessa, myös näkyvät niin eleissä, ilmeissä kuin toimintatavoissakin. Lasten erilaisten valintojen tekeminen tulee mahdollistaa niin, että sukupuoli ei rajoita niitä.

Havainnoimalla muiden toimintaa lapset oppivat määrittelemään sukupuolia ja niihin liittyviä sosiokulttuurisesti hyväksytyjä rooleja ja normeja, jotka taas on määritetty yhteisön ja yhteiskunnan toimesta. Näin päiväkodin ryhmäkulttuuriin saattaa muodostua erilaisia sukupuolittuneita rajoituksia ja esimerkiksi poikien ja tyttöjen leikkutilaa rajataan eri tavoin. Esimerkkinä tällaisesta ajatusmallista voisi olla, että mahdollistetaan tytöille askartelu ja pojille energianpurku. Leikkutilan rajoittamiseen liittyy myös äänenkäyttöön kytkeytyvät sukupuolisidonnaiset stereotypiat, kuten pojat leikkivät kovaäänisesti ja tytöt ovat hiljaisia. (Hujala & Turja 2020, 291, 293–294.)

Kasvattajalta odotetaan herkkyyttä sekä kykyä reagoida lasten erilaisiin tarpeisiin. Oman työn reflektointi on eettisesti kestävä työn lähtökohta. Sukupuolistavat käytännöt kasvatuksessa eivät ole helposti huomattavissa omassa tai toisten toiminnassa, jos niistä ei tule reflektion kautta tietoiseksi. Kasvattajan ollessa sukupuolisensitiivinen hän tunnustaa ja tiedostaa sukupuolistavat käytännöt omassa toiminnassaan ja mallina olemisen vahvuuden. (Hujala & Turja 2020, 296–297.)

Kalliokosken ja Karvisen (2019) mukaan sukupuolisensitiivisen kasvattajan on mahdollista huomioida kaikenlaiset sukupuoli-identiteetit ja sukupuolen

ilmaisut, refleктоimalla omia ennakko-oletuksiaan laajentamaan käsityksiään sukupuolesta. Tämä tukee sukupuoleltaan erityisen lapsen kasvua ja kehitystä sekä vahvistaa lapsen itsetuntoa. Lapsen osallisuuden ja toimijuuden mahdollisuudet kasvavat ja laajenevat sukupuolisensitiivisen kasvatuksen avulla. (Kalliokoski & Karvinen 2019, 8.)

### 3 SEKSUAALIKASVATUS

#### 3.1 Lapsen seksuaalisuus

Lapsuuden monivaiheisen ja monimutkaisen kehitysprosessin tavoitteena on aikuisen fyysisen, toiminnallisen ja psyykkisen kypsyyden saavuttaminen. Lapsen fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen kehityksen rinnalla kulkee lapsen psykoseksuaalinen kehitys. Se tarkoittaa lapsen seksuaalisuuden sisäistä ja osin näkymätöntä kehitystä muun muassa tunteiden kehityksen osana. Seksuaalisuus on arvokas, jokaisessa ihmisessä läsnä oleva osa terveyttä ja hyvinvointia. (Riihonen, Laru & Cacciatore 2015, 47.)

Lapsen kokonaisvaltainen kehitys tapahtuu portaittain. Seksuaalisuuden kehittyminen on yksi osa ihmisen kokonaisvaltaista kehitystä. Seksuaalisuus on kehoon, läheisyyteen, nauttimiseen, oikeuksiin ja tunteiden kokemiseen kuuluva alue, joka liittyy psyykkiseen, fyysiseen, emotionaaliseen ja sosiaaliseen kehitykseen. Lapsen seksuaalisuudessa painottuvat kehonkuva, itsetunto ja tunnetaidot. (Ingman-Friberg & Cacciatore 2016, 25.)

Riihonen, Laru ja Cacciatore (2015) toteavat, että seksuaaliterveys lapsesta puhuttaessa on kehoon ja kehollisuuteen tutustumista. Tähän kuuluu muun muassa hygienian hoidon harjoittelu, ystävyys, ihastumiset ja omasta sekä myöhemmin myös toisen kehosta löytyvän mielihyvän opettelua. Kehollisuuteen tutustuen lapsi siirtyy vaiheittain kohti itsenäistä elämää. Lisäksi lasten seksuaaliterveyteen kuuluu tunteiden ja tuntemusten kokeminen, omanarvontunteen kehittyminen ja ylläpitäminen, ihastumisen ja rakastumisen opettelu ja seksuaalisuuteen liittyvien asenteiden, arvojen ja normien omaksuminen. (Riihonen, Laru & Cacciatore 2015, 48.)

Pienen lapsen seksuaalisuus on luonteva osa lapsen kasvua ja kehitystä. Sitä tulee ohjailta varoen ja luontevasti, samalla säilyttäen lapsen ilo, onni ja oikeus omaan seksuaalisuuteen, toimijuuteen ja nautintoon. Lapsella on oikeus omaan kehoon, koskemattomuuteen, turvaan sekä iän mukaiseen tietoon omasta

kehosta, sosiaalisista taidoista ja normeista. (Ingman-Friberg & Cacciatore 2016, 29.)

Vaikka seksuaalisuus onkin luonteva osa lapsen kehitystä ja kasvua, on lapsen seksuaalisuuden kohtaaminen ja siitä puhuminen meidän kokemustemme mukaan varhaiskasvattajille toisinaan haasteita aiheuttava asia. Onko se osaltaan tiedonpuutetta lapsen seksuaalisuuden moniulotteisuudesta? Kohtaamisen vaikeus voi johtua myös kasvattajan keinottomuudesta ja jopa pelosta kohdata lapsen seksuaalisuus, koska aikuisen käsitys seksuaalisuudesta on hyvin erilainen kuin lapsen. Varhaiskasvattajat saattavat herkästi ajatella seksuaalikasvatuksen olevan huoltajien tehtävä ja vastuu seksuaalikasvatuksesta siirretään koteihin. Vaikka päävastuu seksuaalikasvatuksesta varmasti onkin huoltajilla, sisältyy se myös varhaiskasvatuksen arkeen. Tässä korostuu kodin ja varhaiskasvatuksen yhteistyö ja oikean tiedon sekä kouluttautumisen tärkeys.

### **3.2 Seksuaalisuuden portaat 0–6 v**

Kätilö, terveydenhoitaja Erja Korteniemi-Poikela ja lastenpsykiatri Raisa Cacciatore ovat kehittäneet Seksuaalisuuden portaat -mallin (kuvio 1), jonka avulla voidaan opettaa sekä ammattilaisille että vanhemmille lapsen seksuaalisuuden kehittymistä. Neljä ensimmäistä porrasta koskettavat varhaiskasvatusikäistä lasta, sillä jokaisen lapsen kehitys hyvin yksilöllisessä tahdissa. Seksuaalisuuden portaat –malli on vakiintunut työkalu, jota käytetään laajasti, kun puhutaan lasten seksuaalisuudesta ja sen kehittymisestä.



KUVIO 1. Seksuaalisuuden portaat 0–6-v. (Cacciatore n.d., 7).

Ensimmäinen “Olet ihana” -porras on ajankohtainen 0–4-vuotiaana. Lapsi rakastaa itseään ja hyväksyy itsensä ja maailman. Lapsi tutustuu omaan kehoonsa, kehon paikoille etsitään nimiä ja merkityksiä. Lapsen kiintymyssuhteen laadukkuus ja fyysinen kontakti vahvistavat itseluottamusta ja myönteistä kehonkuvaa. Varhainen vuorovaikutus, huolenpito ja turvallinen kosketus ovat tärkeimpiä. Ne rakentavat lapsen kykyä läheiseen ihmissuhteeseen koko elämän ajan. (Cacciatore & Korteniemi-Poikela 2019, 29–33.)

Toinen porras on “Tykkäyskaveri”-porras 3–8-vuotiaana. Toisella portaalla lapsella on paljon myönteisiä tunteita. Lapsi kaipaa itse hellyyttä ja ihailua ja haluaa itse myös osoittaa niitä. Lapsi miettii ihastuksen ja kaveruuden eroa, mutta tykkäyskaverin sukupuolella ei ole lapselle mitään väliä, vaikka sukupuolten erot muuten kiinnostavat. Lapsi oppii toisella portaalla ystävyyyden, yksityisyyden ja rajojen merkitystä. Toisella portaalla opetellaan myös tunteiden ilmaisua sekä tunteista puhumista. Kasvattajan tehtävänä on opettaa, että kaikista tunteista puhuminen on hyväksyttävää ja rohkaista lasta puhumaan tunteistaan. Näissä keskusteluissa opitaan tärkeitä tunnetaitoja. (Ingman-Friberg & Cacciatore 2016, 123–124.)

Kolmas porras on "Vanhempien ihailu" -porras 3–9-vuotiaana. Tällä portaalla lapsella on jaettavanaan paljon rakkautta. Lapsi etsii rakkaudelleen turvallista kohdetta, jolle rakkautta uskaltaa osoittaa. Kohteeksi valikoituu usein läheinen aikuinen, yleensä oma vanhempi. Lapsen tulee saada kokemus siitä, että hänen tunteensa on oikeanlainen ja hyväksytyt. Kolmannella portaalla lapsi alkaa myös miettiä, mistä vauvat tulevat. Lapsi tutustuu erilaisiin sukupuoliin roolileikkien kautta. Osa lapsista kokee haluavansa olla jotain muuta sukupuolta kuin mitä oma syntymässä määritelty biologinen sukupuoli on. Lapselle on tärkeää, että kaikista sukupuolista puhutaan arvostaen ja että sukupuoliroolien kyseenalaistaminen ja niillä leikittely on sallittua. Kasvattajien tehtävänä on osoittaa lapselle rakkautta, jotta lapsi kokee olevansa hyväksytyt kaikkine ominaisuuksineen ja tunteineen. (Ingman-Friberg & Cacciatore 2016, 125–127.)

Neljännellä "Idoli ihastuttaa" -portaalla 6–12-vuotias lapsi siirtyy kaukaisempiin kohteisiin ihastuksissaan. Ihastuksen sukupuolella ei välttämättä ole lapselle merkitystä. Jos lapsi on tuntenut olevansa rakkauden arvoinen lähipiirissään, hän uskaltaa haaveilla etäisimmistä kohteista. Neljännellä portaalla lapset leikkivät idoliaan ja kokeilevat aikuisen roolia. (Ingman-Friberg & Cacciatore 2016, 127–128.)

### **3.3 Seksuaalikasvatuksen määrittelyä**

Seksuaalikasvatus on jokaisen ihmisen, myös lapsen seksuaalioikeus ja samalla jakamaton ihmisoikeus. Seksuaalikasvatuksen tavoitteena on hyvä seksuaaliterveys ja seksuaalinen hyvinvointi. Seksuaalikasvatus tukee seksuaalista itsemääräämisoikeutta, oikeutta kokea oma itsensä hyvänä ja arvokkaana sekä tarjoaa mahdollisuuksia pohtia sukupuolia ja seksuaalisuuksia. (Moninaisuus n.d.)

Lapsi on aina seksuaalinen olento, sillä lapsella on keho ja kaikki kehon toiminnot. Lapsen suhde kehoonsa on oppimisprosessi, jossa uteliaisuus ja leikillisuus ovat mukana. Seksuaalikasvatusta on kaikki kosketuksesta ja omasta tai toisten kehosta puhumiseen asti. Lapsi rekisteröi koko ajan ympäristöään ja havainnoi, mitkä asiat ovat sallittuja ja mitkä kiellettyjä. Hänelle on merkityksellistä, mitkä asiat aikuinen hyväksyy ja mistä suuttuu, hermostuu tai

hämmentyy. Merkityksellistä on myös, jos lapsi havaitsee, että joistain asioista ei saa lainkaan puhua. (Ingman-Friberg & Cacciatore 2016, 198.)

WHO:n seksuaalikasvatuksen standardit Euroopassa (2010) määrittelevät, että seksuaalikasvatus on erottamaton osa muuta kasvatusta. Seksuaalikasvatus ei aina ole tietoista kasvatusta. Näiden standardien mukaan seksuaalikasvatuksella tarkoitetaan seksuaalisuuteen liittyvien kognitiivisten, emotionaalisten, sosiaalisten, vuorovaikutuksellisten sekä fyysisten näkökulmien havainnointia ja oppimista. Seksuaalikasvatusta tarvitaan ja sitä tulee saada koko elämän ajan aina raskausajasta lähtien, jolloin tulevia vanhempia ohjataan seksuaalisuuteen ja varhaiseen vuorovaikutukseen liittyvissä aiheissa. (WHO:n seksuaalikasvatuksen standardit Euroopassa 2010, 19, 35.)

Jo vastasyntyneellä on valmius niin vuorovaikutukseen kuin suhteeseen toisen ihmisen kanssa. Tämä yhteys on vastasyntyneelle eloon jäämisen ehto. Lapsi kehittää tavan, jolla hän saa varmimmin hoivaa ja hoitoa ja samalla hän oppii tavan olla vuorovaikutuksessa ihmissuhteissa. Tällainen varhaisen vuorovaikutuksen myötä kehittynyt tapa seuraa mukana ihmisen koko elämän ja vaikuttaa myöhemmin aikuisena niin ihmissuhteisiin kuin parisuhteisiin. (WHO:n seksuaalikasvatuksen standardit Euroopassa 2010, 23.)

Seksuaalioikeudet ovat ihmisoikeus ja seksuaalikasvatus on keskeistä seksuaalioikeuksissa. Ihminen saa tietoja ja taitoja sekä mahdollisuuksia pohtia omia asenteitaan seksuaalisuuteen liittyvissä kysymyksissä seksuaalikasvatuksen avulla. Hankkimansa osaamisen avulla ihminen pyrkii tekemään parhaat mahdolliset valinnat itseään koskien. (Bildjuschkin 2015, 13.) Ihmisoikeudet, näiden mukana oikeus seksuaalikasvatukseen, kuuluu myös varhaiskasvatusikäisille lapsille.

### **3.4 Ikätasoinen seksuaalikasvatus varhaiskasvatuksessa**

Duodecimin (n.d) uutisessa Ikätasoinen seksuaalikasvatus vahvistaa lapsen itsetuntemusta ja omanarvontuntoa todetaan, että seksuaalikasvatuksen tulee olla kokonaisvaltaista, ikä- ja kehitystasoon sopivaa, puolueetonta, tieteellisesti tutkittua ja paikkansapitävää. Sillä, että lapset saavat tietoa seksuaalisuudesta,

heitä autetaan kehittämään taitoja, joiden avulla näiden saatujen tietojen pohjalta voi toimia. Näin lasten itsetuntemus ja ihmissuhdetaidot kehittyvät heidän ikätasonsa huomioiden.

Ingman-Fribergin ja Cacciatoren (2016) mukaan varhaiskasvatuksessa tehtävä kasvatustyö pitää aina sisällään seksuaalikasvatuksen. Heidän mukaansa sen tavoitteena on edistää jokaisen lapsen iän ja kehityksen mukaista kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä, terveyttä ja hyvinvointia. Kasvatuksen tulee kunnioittaa lapsen yksilöllisyyttä ja korostaa terveen itsetunnon vahvistamista. Varhaiskasvatuksessa tavoitteena on myös se, että lapsi omien edellytystensä mukaisesti oppii huolehtimaan itsestään ja tekemään elämäänsä koskevia päätöksiä ja valintoja. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on toimia lapsen tasapainoisen ja kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin parhaaksi yhdessä lapsen ja lapsen vanhemman tai muun huoltajan kanssa sekä tukea lapsen vanhempaa tai muuta huoltajaa kasvatustyössä. (Ingman-Friberg & Cacciatore 2016, 186–187.)

### **3.5 Varhaiskasvattaja seksuaalikasvattajana**

Varhaiskasvatusta ja siellä toimivien kasvattajien työtä ohjaavat ja velvoittavat monet lait, asetukset ja säädökset. Valtakunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden pohjalta laaditaan paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat. Tampereen varhaiskasvatussuunnitelmassa (2018) on määritelty paikallinen ohjeistus seksuaalikasvatuksen toteuttamisesta. Siinä kerrotaan, että kasvattajien tulee tukea lasten seksuaalikasvatuksen eri osa-alueita, lasten kehontuntemusta, kehoon tutustumista, lasten valmiuksia pitää huolta terveydestä ja henkilökohtaisesta hygieniasta. Lasten kanssa tulee opetella turvataitoja eli turvallisuuteen liittyviä asioita päivittäisissä tilanteissa. Lapsia tulee auttaa ymmärtämään oman kehon arvo, että se on arvokas ja tärkeä. (Tampereen varhaiskasvatussuunnitelma 2018, 26.)

Tampereen varhaiskasvatussuunnitelmassa (2018) on avattu lisäksi, miten kasvattajien tulee toimia seksuaalikasvatuksen osalta. Heidän tulee ohjata lapsia kunnioittamaan ja suojelemaan niin omaa kuin toistenkin kehoa. Lasten kysymyksiin tulee vastata asiallisesti ilman piiloviestejä siitä, että seksuaalisuus olisi outo tai kielletty aihe. Lasten tekemiin seksuaalisuutta koskeviin kysymyksiin

tulee suhtautua normaaleina eikä lapselle saa aiheuttaa häpeää. Kasvattajan tulee aina kantaa vastuu siitä, että lapset uskaltavat kääntyä kysymyksineen ja pohdintoineen aikuisen puoleen. (Tampereen varhaiskasvatussuunnitelma 2018, 26.) Näissä kaikissa edellä mainituissa tarvitaan kasvattajan sensitiivisyyttä seksuaalikasvatusta kohtaan, jotta piilossa olevat asenteet ja ajatukset eivät tule näkyviin eleissä, ilmeissä ja sanoissa.

Varhaiskasvattaja on aina myös seksuaalikasvattaja. Olemme tuoneet esiin jo aiemmin opinnäytetyössämme varhaiskasvattajan sukupuolisensitiivisyyden merkitystä. Useat lapset viettävät päivähoitossa suuren osan arjen valveillaoloajastaan, jolloin varhaiskasvattajan rooli lapsen kasvattajana, myös seksuaalisuuteen liittyvissä asioissa, on suuri. Lapsi turvaa kysymyksineen lähellä olevaan aikuiseen kaikenlaisissa tilanteissa ja asioissa. (Ingman-Friberg & Cacciatore 2016, 197.)

## 4 LÄHTÖKOHDAT OPINNÄYTETYÖLLE

### 4.1 Taustaa aiheen valinnalle

Sukupuolisensitiivisyys on käsitteenä ollut näkyvillä yhteiskunnallisessa keskustelussa jo useita vuosia, mutta kokemuksemme mukaan se on osittain ymmärretty väärin. Tämä näkyy esimerkiksi lastenpsykiatri Jari Sinkkosen haastattelussa vuodelta 2017, jossa hän toteaa: "Sukupuolia on vain kaksi, tyttöjä tulee kutsua tytöiksi ja poikia pojiksi. Minä en tällaista moninaisuuspuhetta ymmärrä alkuunkaan. Pojalla on munat ja tytöllä pimppi ja sillä selvä!" (Pietiläinen 2017.)

Nykykäsityksen mukaan sukupuolen kokeminen on moninaista ja yksilöllistä. Sukupuolen moninaisuus koskettaa myös varhaiskasvatusikäisiä lapsia ja heidän perheitään. Halusimme selvittää mitä sukupuolisensitiivisyys ja seksuaalikasvatus tarkoittavat sekä miten nämä käsitteet nivoutuvat yhteen varhaiskasvatuksen kontekstissa. Vaikka aiheesta on viime vuosina tehty lukuisia opinnäytetöitä, koimme tärkeäksi nostaa esiin varhaiskasvattajien omia kokemuksia ja kasvutarinoita, miten heistä on kasvanut hyviä seksuaalikasvattajia sekä mitkä tekijät ovat edesauttaneet omaa ammatillista kasvua. Pohdimme olemassa olevia erilaisia tekijöitä, jotka joko estävät tai mahdollistavat tiedon näkyväksi tekemisen ja hyväksi sukupuolisensitiiviseksi seksuaalikasvattajaksi kasvamisen. Näitä tekijöitä halusimme selvittää.

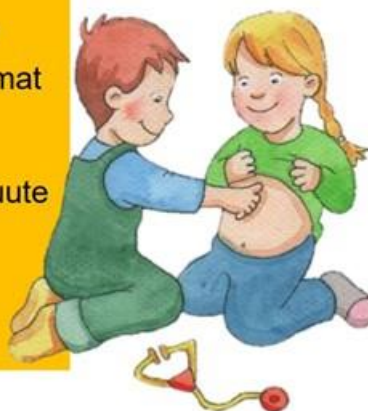
Väestöliiton (2022) ehdottama lisäys varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin lasten seksuaalisuuden kunnioittavasta ohjauksesta, on astunut voimaan 1.3.2022. Jatkossa varhaiskasvatuksessa on velvoite tukea ja suojata lasten tervettä kasvua ja kehitystä seksuaalisuuden alueella ja ohjata kunnioittavasti lasten ikätasoista uteliaisuutta seksuaalisuuteen ja kehoon. Tämä tulee huomioida niin lasten arjessa kuin myös vanhempien kanssa tehtävässä yhteistyössä. (Väestöliitto 2022.)

Kuten Raisa Cacciatore (kuva 1) esityksessään kuvaa, on varhaiskasvatuksen seksuaalikasvatuksessa edelleen isoja vaikeuksia. Näistä haasteista halusimme

tutkia juuri kasvattajien omia kokemuksia ja niiden vaikutusta siihen, miten on kasvanut hyväksi seksuaalikasvattajaksi. Haasteita on tutkittu aiemminkin, mutta nämä tutkimukset ovat keskittyneet lähinnä koulutuksen ja tiedon puutteeseen. Seksuaalisuus ja seksuaalikasvatus ovat monille aikuisille hankalia sanoja ja johdattavat ajatukset seksiin. Näin ollen ne aiheuttavat ahdistusta sekä ajatuksen siitä, etteivät seksuaalisuus tai seksuaalikasvatus kuulu lapsille. Tästä syystä seksuaalikasvatuksesta on mahdollista käyttää myös sanaa kehotunnekasvatus, joka saattaa olla helpommin lähestyttävä ja vähemmän latautunut.

## Vaikeuksia

- Sanat; Lapsia kasvatetaan, mutta ei haluta puhua "seksuaalikasvatuksesta"
- Ammattilaiset ja vanhemmat eivät puhu aiheesta keskenään
- Koulutuksen ja mallien puute
- Tietämättömyyttä ja uskomuksia
- Omat kokemukset ja "silmälasit"



KUVA 1. Cacciatore, R. Lapsen Kehotunnekasvatus. 2020.

Cacciatore & Ingman-Friberg (2016) kirjoittavat lapsen seksuaalisuuden olevan alkutaipaleella ja eroavan aikuisen seksuaalisuudesta, joten sanatkin voivat olla toisia, vaihtoehtoisia ja lapsenomaisia. Kehotunnekasvatus on sana, jota käyttämällä aikuisten asenteet voivat helpommin avautua käsiteltävälle asialle. Kehotunnekasvatuksen tarkoitus on vahvistaa lapsen minäkuvaa myönteisesti, lisätä oman ja muiden kehojen arvostusta sekä kunnioitusta ja lisätä tunteiden tunnistamista. Koska kehon toiminnoissa, tunnetaidoissa ja sopivuussäännöissä on eniten lapsen tarvitsemia tietoja ja taitoja, kokonaisuuteen sanana kehotunnekasvatus sopii hyvin. (Cacciatore & Ingman-Friberg 2016, 83–86.)

Mielestämme sana kehotunnekasvatus ei kuitenkaan kuvaa parhaalla mahdollisella tavalla seksuaalikasvatuksen laajuutta ja kokonaisvaltaisuutta.

Sujuvaa seksuaalikasvatusta (2022) kirjoittaa, miten seksuaalikasvatus sanana aiheuttaa aikuisissa ja kasvattajissa hämmennystä ja hirvitystä. Meissä heräsi ajatus, miten aikuisilta onnistuu luonteva seksuaalikasvatuksen toteutus, jos käsitteiden ääneen sanominen on hankalaa. Monesti seksuaalikasvatus-sana johdattaa aikuisten mielikuvat seksiin, vaikka seksuaalisuus on paljon muutakin ja se on meissä kaikissa syntymästä lähtien. Seksi on vain yksi seksuaalisuuden ilmentymä, eikä koske kaiken ikäisiä, silti oikeus seksuaalikasvatukseen on kaiken ikäisillä. Käyttämällä kehotunnekasvatuksen sijaan sanaa seksuaalikasvatus haluammekin osaltamme herätellä ihmisiä heidän omissa ennakkoluuloissaan, asenteissaan ja arvoissaan ja huomaamaan sekä tunnistamaan seksuaalisuuden ja seksuaalikasvatuksen monet ulottuvuudet.

## **4.2 Aiempia opinnäytetöitä**

Tässä kappaleessa esittelemme opinnäytetyömme kannalta olennaisia aiheitamme sivuavia opinnäytetöitä. Varsinkin viimeisen kymmenen vuoden aikana on tehty useita opinnäytetöitä lasten seksuaalikasvatukseen liittyen. Monet opinnäytetyöt ovat keskittyneet lähinnä varhaiskasvatuksen opettajien osaamisen ja ajatusten tai käytettävien menetelmien kartoittamiseen. Seksuaalikasvatusta tekee kuitenkin jokainen varhaiskasvatuksen ammattiryhmä ja se on moniammatillista tiimityötä. Mielestämme olikin tärkeää tuoda näkyviin kaikkien ammattilaisten osaaminen sekä osaamisen kehittymisen mahdollistajat ja estäjät näissä kaikissa ammattiryhmissä.

Heini Salosen (2021) opinnäytetyön Varhaiskasvattajien näkemyksiä lasten seksuaalikasvatuksesta tarkoituksena oli selvittää varhaiskasvattajien ajatuksia lapsen seksuaalikasvatuksesta ja lapsen seksuaalisuuden kohtaamisesta työssään. Opinnäytetyön tavoitteena oli kerätä tietoa siitä, millaisia valmiuksia työntekijöillä on tukea lapsen seksuaalista kehitystä ja miten he toteuttavat seksuaalikasvatusta työssään. Opinnäytetyössä selvisi, että terminä seksuaalikasvatus herätti osassa vastaajia ristiriitaisia tunteita ja sanana seksi ja seksuaalisuus miellettiin myöhäisemmän ikävaiheen termeiksi. (Salonen 2021.)

Julia Pirhosen (2021) opinnäytetyö Seksuaalikasvatuksen mahdollisuudet ja esteet varhaiskasvatuksessa kiinnosti meitä, sillä se käsitteli aihepiiriltään

samoja asioita kuin meidän opinnäytetyömme. Hänen opinnäytetyössään ei määritelty käsitteitä kuten sukupuoli neutraalius tai sukupuolisensitiivisyys ja tästä syystä niitä käytettiin ehkä virheellisestikin synonyymeina. Tämä kertoo mielestämme siitä, että henkilöstön koulutukseen lasten seksuaalikasvatuksesta, erityisesti sukupuolisensitiivisyyden näkökulmasta tulisi panostaa nykyistä enemmän. Myös tässä opinnäytetyössä nousi esille seksuaalikasvatus-termin haasteellisuus varhaiskasvattajille. Sanana seksuaalikasvatus on vaikea varhaiskasvatuksessa ja henkilöstö koki, että sen voi ymmärtää väärin. (Pirhonen 2021.) Kehotunnekasvatus sopisi opinnäytetyön mukaan paremmin varhaiskasvatukseen.

Ruohomäki ja Ruohonen (2019) tutkivat Puhutaanko etupylystä ja nippelistä? opinnäytetyössään Tampereen ammattikorkeakoulun sosionomiopiskelijoiden kokemusta omasta osaamisestaan liittyen varhaiskasvatusikäisten lasten seksuaalikasvatukseen. Opiskelijoille järjestettiin myös lasten seksuaalikasvatuksesta seminaari, koska aiempien tutkimusten valossa valmistuneiden varhaiskasvatuksen opettajien tietotaso seksuaalikasvatuksesta oli matala. (Ruohomäki & Ruohonen 2019.) Opinnäytetyössä tuotiin esiin, että tiedon lisääminen opiskeluvaiheessa koettiin tärkeäksi.

Osassa opinnäytetöissä seksuaalikasvatukseen liittyvät käsitteet sekoittuvat tai niitä ei määritelty lainkaan. Tästä syystä koimme tärkeäksi yhdistää opinnäytetyössämme sukupuolisensitiivisyyden, seksuaalikasvatuksen sekä koko varhaiskasvatuskentän henkilöstön kokemukset niistä tekijöistä, jotka estävät tai mahdollistavat oman kehittymisen sukupuolisensitiiviseksi seksuaalikasvattajaksi.

### **4.3 Opinnäytetyön tarkoitus, tavoite ja tutkimuskysymykset**

Kehittyäkseen sukupuolisensitiiviseksi seksuaalikasvattajaksi varhaiskasvatuksessa, on kasvattajan tärkeää pyrkiä tulemaan tietoiseksi sukupuolen moninaisuudesta, omista ennakkoluuloista, asenteista, arvoista ja kokemuksista, yhteiskunnallisesta sukupuoliroolittamisesta sekä sukupuolittavista käytänteistä. Kasvattajan on tietoisesti pyrittävä pois vanhoista käsityksistään ja stereotyyppioistaan reflektiota apuna käyttäen.

Seksuaalikasvatus on ollut esillä vuosien ajan valtakunnallisessa mediassa, ammatillisissa lehdissä ja –kirjallisuudessa, siitä on puhuttu paljon ja materiaalia on runsaasti saatavilla. Mistä johtuu, että tietoa ja menetelmiä ei kuitenkaan hyödynnetä tasapuolisesti ja kattavasti varhaiskasvatuksessa käytännön työssä vaan seksuaalikasvatusta toteutetaan lähinnä kasvattajan oman kiinnostuksen pohjalta ja se on hyvin epätasalaatuista?

Tutkimuksemme tarkoituksena ja tavoitteena oli selvittää varhaiskasvatuksen työntekijöiden kokemuksia ja näkemyksiä seksuaalikasvatuksesta varhaiskasvatuksen kontekstissa, sekä mitkä ovat niitä tekijöitä, jotka mahdollistavat tai estävät varhaiskasvattajan kasvua ja kehittymistä sukupuolisensitiivisenä seksuaalikasvattajana. Tutkimme myös, huomioidaanko sukupuolisensitiivisyys varhaiskasvatuksen seksuaalikasvatuksessa.

Opinnäytetyömme tutkimuskysymykset olivat:

1. Mitkä ovat seksuaalikasvatusta mahdollistavia ja / tai estäviä tekijöitä?
2. Mitkä tekijät mahdollistavat ja / tai estävät sukupuolisensitiivisenä kasvattajana toimimista?
3. Tuleeko sukupuolisensitiivisyys huomioiduksi seksuaalikasvatuksessa?

## 5 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS

### 5.1 Tutkimusmenetelmät

Opinnäytetyömme oli kvalitatiivinen, eli laadullinen tapaustutkimus. Laadullisessa tutkimuksessa ei pyritä tilastollisiin yleistyksiin, vaan siinä pyritään kuvaamaan ilmiötä, tapahtumaa tai kokemusta (Sarajärvi & Tuomi 2018, 87). Tarkoituksemme oli kuvata opinnäytetyössämme niitä tekijöitä, jotka ovat mahdollistaneet tai estäneet sukupuolisensitiiviseksi seksuaalikasvattajaksi kasvamisen. Hyödynsimme synteiesien eli tulosten tulkintojen muodostamisessa olemassa olevaa taustateoriaa seksuaalikasvatuksesta ja sen kehityksestä sekä sukupuolisensitiivisyydestä ja sen merkityksestä seksuaalikasvatuksessa. Analyysimenetelmänä käytimme teoriaohjaavaa analyysiä (Sarajärvi & Tuomi 2018, 260). Teoriaohjaavaa analyysia avaamme enemmän aineiston analyysiä kuvaavassa luvussa 5.3.

Opinnäytetyömme tutkimusmenetelmän taustalla oli fenomenologisen ja empiirisen tutkimusperinteen piirteitä. Fenomenologisen tutkimusperinteen tavoitteena on käsitteellistää tutkittava ilmiö, eli tehdä näkyväksi ihmisen kokemuksen merkitys (Sarajärvi & Tuomi 2018, 87). Ihmisen kokemuksen merkitys on opinnäytetyön kannalta oleellinen, sillä esimerkiksi kokemukset erilaisista ihmisistä ovat vaikuttaneet kasvattajan henkilökohtaiseen kasvuun ja näin ollen toimineet henkilökohtaisen kasvun mahdollistavina tekijöinä.

Empiirisen opinnäytetyöstämme teki se, että aineistomme koostui jokaisen vastaajan omakohtaisesta kuvauksesta tutkimuskohteena olevasta ilmiöstä eli miten vastaaja oli kasvanut sukupuolisensitiiviseksi seksuaalikasvattajaksi ja miten hän kuvasi tätä kasvuprosessia. Opinnäytetyössämme oli myös hermeneuttinen ulottuvuus. Hermeneutiikassa keskeistä on erilaisten tekstien merkityksen tulkinta. Keräsimme tietoa varhaiskasvatuksen kentältä narratiivisen kyselyn avulla ja tulkitsimme yksittäisen ihmisen kokemusmaailmaa kuvaavia narratiiveja eli kertomuksia.

Toteutimme opinnäytetyömme yhteistyössä Tampereen kaupungin kolmen varhaiskasvatusyksikön kanssa. Pyysimme kyselyyn vastauksia varhaiskasvatuksen opettajilta, -lastenhoitajilta sekä -avustajilta kolmesta yksiköstä. Lähetimme yksikköihin saatekirjeen (liite 1) sekä kyselylomakkeen (liite 2 ja 3) sähköisenä.

## 5.2 Narratiivit aineistona

Eskolan ja Suorannan (1998, 45) mukaan narratiivisuus, eli kertomuksellisuus, on ihmiselle yksi tyypillisimmistä tavoista jäsentää ympärillä olevaa maailmaa, henkilökohtaisia kokemuksia ja omaa käsitystä todellisuudesta. Vilkka (2021) kertoo, että ihmisen tieto rakentuu arkielämässä eletyn ja koetun sekä epäsuorasti myös toiminnan kautta. Tieto rakentuu myös sosiaalisissa tilanteissa ja ihminen peilaa kokemusten perusteella muodostunutta tietoa takaisin todellisuuteen. Ihminen tarkentaa yksilöllisten kykyjensä mukaan käsityksiään tiedosta. Tieto tai sen puute heijastuu ihmisen toimintaan, joka ilmentyy esimerkiksi kielellisesti. Laadullisessa tutkimuksessa voidaan tutkia ihmisen puhetta ja tuotettuja tekstejä. (Vilka 2021, 26.)

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli tutkia ihmisten kokemuksia narratiivien, eli kertomusten kautta. Näissä kertomuksissa ihmiset kuvasivat omaa elettyä elämäänsä ja sitä, miten he ovat kasvaneet sellaisiksi ihmisiksi ja kasvattajiksi kuin he ovat tällä hetkellä. Emme tutkineet narratiiveja diskurssianalyysin tai tarinoiden juonellisuuden näkökulmasta. Tutkimme narratiiveja eli kertomuksia ihmisen eletyn elämän ja tiedon rakentamisen näkökulmasta.

Keräsimme tietoa narratiivisella kyselyllä, jossa oli avoimia kysymyksiä, joihin toivoimme mahdollisimman laajoja ja kerronnallisia vastauksia. Kyselyn tarkoituksena oli kartoittaa, millaisia kertomuksia vastaajilla oli tutkittavasta aiheesta. Tiedonkeräämisen menetelmänä käytimme sähköistä e-lomaketta. Kertomuksia olisi voinut kerätä myös haastattelun kautta, mutta päädyimme valitsemaan kyselyn haastattelun sijaan, koska tiedämme varhaiskasvatuksen ammattilaisina, miten hektistä arki varhaiskasvatuksessa on. Vastaajien oli myös helpompi vastata täysin anonymisti e-lomakekyselyyn kuin kasvotusten haastattelemalla.

Opinnäytetyömme aineistona oli viiden vastaajan kertomukset, jolloin samasta ilmiöstä kirjoitettujen kertomusten näkökulmissa saattoi olla vaihtelua. Kertomuksia käytimme tutkimuksemme tarpeisiin ja kyselyn kysymysten asettelulla annoimme lähtökohtia ja teemoja, joita kertomusten tulisi sisältää. Meillä tällaisina lähtökohtina olivat seksuaalikasvatus, seksuaalikasvattajana kehittyminen sekä sukupuolisensitiivisyys.

### **5.3 Aineiston analyysi**

Käytimme aineiston analyysimenetelmänä teoriaohjaavaa aineiston analyysia. Teoriaohjaavan tai teorialähtöisen analyysin viitekehyksenä toimii ennalta tiedetyn teorian käsitteet, joita tarkastellaan suhteessa aineistoon. Meillä tällaiset käsitteet olivat sukupuolisensitiivisyys ja seksuaalikasvatus varhaiskasvatuksessa. Teoriaohjaavassa aineiston analyysissä aineiston käsittelyn eteneminen kuvataan esimerkiksi taulukoiden avulla (Sarajärvi & Tuomi 2018, 263).

Analyysin tarkoituksena on järjestää aineisto tiiviiseen muotoon kadottamatta kuitenkaan sen sisältämää tietoa. Aineiston analyysin pohjana on looginen päättely ja aineiston tulkinta. Aluksi aineisto hajotetaan osiin, käsitteellistetään ja kootaan uudella tavalla loogiseksi kokonaisuudeksi. (Sarajärvi & Tuomi 2018, 299.) Eskola ja Suoranta (1998) toteavat, että laadullisen aineiston analyysin tarkoituksena on selkeyttää aineistoa sekä tuottaa uutta tietoa tutkittavasta asiasta. Teoriaohjaavan analyysin onnistuminen vaatii teorian ja aineiston vuorovaikutusta sekä yhteyttä, joka tulee näkyväksi niiden lomittumisena opinnäytetyön tuloksissa tai johtopäätöksissä. (Eskola & Suoranta 1998, 255, 326, 334.)

Teoriaohjaavan analyysin mukaan karsimme aineistosta tutkimuskysymystemme kannalta epäoleelliset asiat pois (Eskola & Suoranta 1998, 284). Esimerkiksi selkeästi menetelmiin ja niiden käyttöön liittyvät vastausten osat jätimme huomiotta, koska emme tutkineet menetelmiä. Käsitteellistimme ja teemoittelimme aineistosta tutkimuskysymysten kannalta tärkeimmät käsitteet ja

teemat. Ryhmittelimme keräämäästämme aineistosta samaa ilmiötä kuvaavia tekijöitä.

Kuten taulukosta 1 on nähtävissä, tutkimuskysymysten valossa tärkeimmät teemat koskivat sensitiivisyyttä, sukupuolen moninaisuutta ja vuorovaikutus- sekä dialogista osaamista. Yläkäsite sensitiivisyys koostui alakäsitteistä kasvatus ilman normistoa, aikuisen suhtautuminen, tilaa ja ymmärrystä erilaisuudelle sekä sukupuoliroolit. Alakäsitteet on johdettu aineistosta suoraan.

TAULUKKO 1.

Lainauksia aineistosta	Aineistosta nostetut alakäsitteet			Aineistosta koostetut yläkäsitteet
"Lapsia rohkaistaan olemaan oma itsensä, ilman että kasvatus perustuu entisiin tyttö /poika jaotteluun"  "aikuinen on avoin lasten kysymyksille ja että ns. kiellettyjä aiheita tai sanoja ei ole."	Kasvatus ilman normistoa	Aikuisen suhtautuminen	Tilaa ja ymmärrystä erilaisuudelle	Sukupuoliroolit  <b>Sensitiivisyys</b>
"ei lokeroida tyttö/poika, pippeli/pimppi"  "Toisilla on pippeli ja toisilla pimppi"  "leikit"  "Ikäänkuin että meitä on erilaisia mutta ei tarvitse lokeroita tietyksi."  "Ihmissen täydellisyys omalla itsenään"	Sukupuolittaminen	Lapsen oma kokemus itsestään ja omasta kehostaan		<b>Sukupuolen moninaisuus</b>
"puhutaan/kerrotaan asioista niin kuin ne ovat"  "asioista puhutaan positiivisesta näkökulmasta, kunnioittavasti"  "kaikki aiheet sallittuja"	Lasten kysymyksiin vastaaminen	Avoin keskustelu		<b>Vuorovaikutus ja dialoginen osaaminen</b>

Taulukossa 1 on lainauksia aineistosta, joista on johdettu alakäsitteet, näistä on edelleen johdettu yläkäsite sensitiivisyys. Yläkäsitteet sukupuolen moninaisuus sekä vuorovaikutus ja dialoginen osaaminen koostettiin samalla tavalla kuin yläkäsite sensitiivisyys.

Analyysimme toisessa osiossa kävimme läpi aineistoa sukupuolisensitiivistä seksuaalikasvatusta mahdollistavien ja estävien tekijöiden näkökulmasta. Nostimme esiin vastaajien henkilökohtaiseen kasvuun liittyviä mahdollistavia ja estäviä tekijöitä, joita on koottu taulukkoon 2. Huomasimme esimerkiksi, että vastaajat puhuivat useassa kertomuksessa mahdollistavana tekijänä omasta osaamisestaan. Estäväksi tekijäksi taas nostettiin koulutuksen puute.

TAULUKKO 2. Sukupuolisensitiiviseksi seksuaalikasvattajaksi kasvamisen mahdollistavat ja estävät tekijät

Mahdollistavat tekijät	Estävät tekijät	Muut huomiot:
<p>"Seksuaalikasvatus koulutus"</p> <p>"Olen itse perehtynyt jonkin verran aiheeseen ihan omasta kiinnostuksestani, koska pidän seksuaalikasvatusta tärkeänä ja mielenkiintoisena"</p>	<p>"Muut työntekijät eivät ole olleet yhtä kiinnostuneita aiheesta"</p>	<p>"Toivoisin että koulutusta olisi saatavilla enemmän, koska en koe itse olevani niin tietoinen aiheesta, että voisin ajatella olevani 'seksuaalikasvattaja'"</p>
<p>"asioista puhutaan positiivisesta näkökulmasta, kunnioittavasti ja opetetaan lapsia kohtaamaan itsensä ja kehonsa positiivisessa valossa."</p>	<p>"Estona taas on tiedon puute."</p>	<p>"Lapsilla kuitenkin on hyvin usein 'vanhanaikainen' käsitys sukupuoli rooleista. Esim 4-5v tämä on vielä aika helposti selitettävissä ja kerrottavissa, kuinka kaikki saa pukeutua kuinka haluaa jne,</p>
<p>"Esim. mekkoihin pukeutunut poika, samoin prinsessoja ihannoiva ja näiden vaatteisiin pukeutuva poika, on saanut miettimään omaan suhtautumista asioihin."</p> <p>"Mahdollistajiin luen ...kaverin, joka vaihtoi sukupuolta..."</p> <p>"Erilaiset lapset mahdollistaneet kehittymistä."</p>		

Aineistosta tehtiin myös muita huomioita, jotka ovat nähtävissä taulukossa 2. Esimerkiksi oma osaaminen ja se miten siihen on päädytty, tunnistettiin mutta oltiin silti epävarmoja osaamisen suhteen. Myös itsensä tunnistaminen seksuaalikasvattajaksi tuntui haastavalta.

## **6 OPINNÄYTETYÖN TULOKSET**

### **6.1 Vastaajien taustatiedot**

Saimme kyselyymme viisi vastausta. Vastaajat työskentelivät kolmessa eri Tampereen kaupungin varhaiskasvatustyöyksiköissä. Vastaajista yksi oli varhaiskasvatuksen opettaja ja neljä varhaiskasvatuksen lastenhoitajaa. Vastaajissa oli mukana sekä pidempään alalla työskennelleitä että vasta uransa alkutaipaleella olevia ammattilaisia. Vastaajat olivat työskennelleet varhaiskasvatuksessa 3–20 vuotta.

### **6.2 Aineistosta nostettuja teemoja**

Tutkimuskysymysten valossa tärkeimmät narratiivien eli kertomusten teemat koskivat sensitiivisyyttä ja sukupuolen moninaisuutta. Nostimme tärkeäksi teemaksi myös vuorovaikutus- ja dialogisen osaamisen, sillä vuorovaikutustaitojen merkitys nousi esiin kaikkien vastaajien narratiiveissa jollain tavalla, vaikka kaikki eivät sitä selkeästi nimenneet. Kertomuksissa vastaajat nostivat esiin muun muassa kuuntelemisen ja keskustelun tärkeyden, sekä kuvailivat, miten tärkeää on vastata lasten kysymyksiin sensitiivisesti ja rehellisesti.

Kaikki kolme teemaa liittyvät kiinteästi sukupuolisensitiivisenä seksuaalikasvattajana toimimiseen ja kehittymiseen. Teemat myös nivoutuvat osittain yhteen vastaajien narratiiveissa sensitiivisyyden, sukupuolen moninaisuuden ja vuorovaikutuksen osalta. Nämä ovatkin teemoja, joita ei aina voi täysin irrottaa toisistaan, koska ne sisältävät samoja elementtejä.

#### **6.2.1 Sensitiivisyys**

Kyselylomakkeessa vastaajia pyydettiin pohtimaan sukupuolisensitiivisyyden huomioimista varhaiskasvatuksessa. Tämän kautta vastauksista nousi esiin yleisesti sensitiivisyyteen liittyviä teemoja. Kertomuksista oli nähtävissä, miten vastaajat pitivät tärkeänä tilan antamista erilaisuudelle, ilman normistoa

kasvattamisen ja sukupuoliroolittamisen sekä siihen liittyvien ongelmien huomioinnin. Vastaajat pitivät myös tärkeänä kasvattajan luontevuutta ja kykyä vastata lapsen kaikkiin kysymyksiin nolostumatta tai luomatta lapselle häpeän tunnetta. Nämä kaikki liittyvät sensitiivisyyteen ja lasten sensitiiviseen kohtaamiseen.

Kertomuksissa tiedostettiin lapsen olevan luonnostaan utelias ja tiedonjanoinen ja pidettiin tärkeänä, että hänen kysymyksiinsä seksuaalisuudesta tulee vastata sopivalla tavalla ja asiallisesti. On tärkeää olla paheksumatta lapsen kysymyksiä ja suhtautua hänen tiedonhaluunsa hyväksyvästi. Aikuisen positiivinen asenne ja uteliaisuuteen myönteisesti suhtautuminen luo pohjaa lapsen seksuaalisuuden kehittymiselle. Tämäkin asia tiedostettiin saamissamme kertomuksissa. Lasten ihmettelyihin ja kysymyksiin haluttiin vastata suoraan ja asioiden oikeilla nimillä, esimerkiksi kehonosista puhuttaessa. Näin toimiessaan vastaajat olivat sekä sensitiivisiä että huomioivat oman vuorovaikutusosaamisensa tärkeyden ja vaikutuksen.

Normit ovat usein tiedostamattomia ja syvään juurtuneita oletuksia ja stereotyyppioita, jotka tulevat näkyväksi niin erilaisina käytäntöinä kuin ilmapiirinä (Saarikoski & Kovero 2013, 10). Vastaajat pohtivat normeja nimenomaan kriittisyyden ja tiedostamisen kautta. Kuitenkin normien tunnistaminen on oman kokemuksemme mukaan vaikeaa, sillä ne ovat meissä niin syvällä. Jos vallitsevia normeja ei tiedosta, tunnista ja tunnusta, on tavanomaisten normien rikkominenkin haastavaa. Normit ja niiden tiedostaminen, sekä uudenlaisen ajattelutavan omaksuminen tulivat kertomuksissa esiin parhaiten sukupuolnormeissa ja niiden rikkomisessa. Yksi vastaaja kertoi esimerkiksi tiedostaneensa vanhan tapansa ajatella mustavalkoisesti pojille ja tytöille sopivista leikeistä ja tavasta toimia. Poikia ja tyttöjä oli aiemmin ohjattu eri leikkeihin sukupuolen perusteella ja heille oli sallittu erilaista käytöstä sukupuolen mukaan.

Oman toiminnan muuttaminen vastaamaan nykyistä tutkittuun tietoon pohjautuvaa käsitystä lapsen seksuaalisuuden kehityksestä ja sen ilmenemisestä sekä tukemisesta lakien ja ohjaavien asiakirjojen mukaiseksi vaatii uuden oppimista ja vanhoista totutuista tavoista luopumista. Kasvattaja ei

pysty tunnistamaan ja muuttamaan toimintaansa kuin aidon ja rehellisen itsereflektion kautta. Useammastakin kertomuksesta tuli ilmi, että kasvattajat paitsi pitivät itsereflektiota tärkeänä, olivat myös reflektoineet omaa toimintaansa ja ajattelumallejaan. Kaikista kertomuksista ei kuitenkaan selvinnyt kuinka tiedostaen reflektiota oli tehty.

Uusi valtakunnallinen Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (2022, 26) toteaa, että lasten sensitiivinen kohtaaminen ja myönteinen kokemus kuulluksi ja nähdyksi tulemisesta vahvistaa lasten osallisuutta. Tämä velvoittaaakin kaikkia varhaiskasvatuksen työntekijöitä kohtaamaan lapsen sensitiivisesti. Niin ei tule tehdä pelkästään osallisuuden vuoksi vaan siksi, että nähdyksi ja kuulluksi tuleminen luo pohjan lapsen kokonaisvaltaiselle kehitykselle, myös lapsen seksuaalisuuden kehitykselle.

### **6.2.2 Sukupuolen moninaisuus**

Kyselylomakkeessa pyysimme vastaajia määrittelemään mitä sukupuolisensitiivisyys merkitsee juuri kyseisen vastaajan mielestä. Monissa kertomuksissa kuvailtiin, miten tärkeää lapsen kokonaisvaltaisen kehityksen kannalta on saada olla juuri sellainen kuin hän on. Monet vastaajat ymmärsivät ja pitivät merkityksellisenä sitä, että kasvattajat huomioivat sukupuolen moninaisuuden nykypäivänä. Sukupuolen moninaisuus käsitteenä liitettiin monissa kertomuksissa myös sukupuolisensitiivisyyteen ja sukupuoliroolien kyseenalaistamiseen. Mielenkiintoisena huomiona yhdessä kertomuksessa nostettiin esiin lapsen ”vanhanaikainen” käsitys sukupuolirooleista. Vastaaja koki, että varhaiskasvatuksikäisen lapsen kohdalla ajatusmalleihin pystytään vielä vaikuttamaan helpommin kuin kouluikäisenä. Kertomuksista oli tulkittavissa, että mitä enemmän vastaajalla oli kokemuksia sukupuolen moninaisuudesta tai erilaisuudesta henkilökohtaisesti, sitä avoimemmin hän suhtautui sukupuoleen ja sukupuolirooleihin.

Väestöliiton (n.d) mukaan lapset ovat joustavan uteliaita ja leikillisiä sukupuolensa suhteen. Lapset tutkivat sukupuolirooleja muun muassa leikissään. Hujalan ja Turjan (2020) mukaan leikeissä lapsilla on mahdollisuus kokeilla erilaisia sukupuoleen liittyviä rajoja ja niiden ylittämistä. Aikuisten ja

lasten välillä nämä rajat saattavat olla hyvinkin eri kohdissa. Sukupuolisensitiivisen varhaiskasvattajan tulee pohtia näitä erilaisia eroja, erontekoja ja rajalla oloja. (Hujala & Turja 2020, 296–297.)

Kertomuksista oli helposti tulkittavissa, että vastaajat kiinnittivät työssään huomiota sukupuolen moninaisuuteen ja sen tiedostamiseen. Heidän ymmärrykseensä liittyi kiinteästi sukupuolisensitiivisyys. He pohtivat kertomuksissaan sukupuoliroolien jakautumista esimerkiksi leikeissä ja miten kasvattaja voi ohjata lapsia sensitiivisesti leikinvalinnassa. Tällaiset konkreettiset arjen käytänteet tekevät näkyväksi sukupuoliroolien merkityksen ja vaikutuksen yksittäiseen lapseen, hänen yhteisöönsä ja koko yhteiskuntaan.

Kertomuksissa tuotiin myös esiin, miten aikuisen tulee toiminnassaan ottaa huomioon lapsen oma kokemus itsestään. Yhdessä kertomuksessa pidettiin tärkeänä aikuisen positiivisen ja hyväksyvän tilan antamista lapsen omalle kokemukselle itsestään ja omasta kehostaan. Kasvattaja ei voi siis toimia sukupuolisensitiivisenä seksuaalikasvattajana, jos hän ei ymmärrä ja hyväksy sukupuolen moninaisuutta. Tämän opinnäytetyömme otsikkoonkin päätynyt lainaus erään vastaajan toteamuksesta hienosti kiteyttää: ”Ikään kuin, että meitä on erilaisia mutta ei tarvitse lokeroida tietyksi.”

### **6.2.3 Vuorovaikutus ja dialoginen osaaminen**

Dialogi tarkoittaa avointa ja suoraa keskustelua, jossa dialogiin osallistuvat tavoittelevat yhteistä ymmärrystä. Dialogissa keskustelijoille avautuu uusia näkökulmia ja vaihtoehtoja, jotka voivat muokata kummankin keskustelijan ajatuksia ja tietoa. Dialogissa ihmiset tavoittelevat yhteistä ja jaettua ymmärrystä, jolloin omaa näkökulmaa voi pitää vain pohjana kohti uutta ja laajempaa ymmärrystä. (THL 2022.) Dialogi ei siis ole synonyymi keskustelulle tai ohjaukselle, vaikka kertomuksissa esiintyi usein sanat keskustella ja puhua.

Kaarina Mönkkösen (2018) mukaan sosiaalialan asiakastyössä dialogisen suhteen on tärkeää olla hienotunteinen, sensitiivinen ja inhimillinen sekä luottamuksellinen. Aineistomme kertomuksissa korostui vuorovaikutustaitojen ja dialogisen osaamisen merkitys seksuaalikasvatuksessa. Vastaajat korostivat,

että sukupuolisensitiivinen seksuaalikasvattaja osaa vastata lasten kysymyksiin avoimesti ja nolostumatta. Kertomuksissa myös pohdittiin, että kaikkien aiheiden tulee olla sallittuja eikä lapsen kysymyksiä saa sivuuttaa. Mielenkiintoinen pohdinta oli myös vastaajan toteamus siitä, että tulee huomioida se, ettei kaikki aina ole niin itsestään selvää.

Mönkkösen (2018) mukaan dialogisuudesta puhuttaessa ihmistä tarkastellaan aktiivisena toimijana ja vuorovaikutusta muuttavana ilmiönä, johon jokainen keskustelija vaikuttaa omilla vuorovaikutustavoillaan. Ajattelun ja oppimisen taidot kehittyvät vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja ympäristön kanssa ja muodostavat perustan muun osaamisen kehittymiselle ja elinikäiselle oppimiselle (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 20). On tärkeää, että varhaiskasvattajalla on hyvät vuorovaikutustaidot, sillä juuri varhaiskasvatuksessa luodaan pohja lapsen kokonaisvaltaisen kasvun ja hyvinvoinnin kehittymiselle.

Aineistossamme korostettiin, että kasvattajan on tärkeää osata kuunnella, keskustella ja vastata lapsen esittämiin kysymyksiin aiheuttamatta häpeän tunnetta lapselle. Jotta kasvattaja voi käydä avointa dialogia lapsen kanssa, tulee hänen reflektoida omia tunteitaan, ajatuksiaan ja asenteitaan seksuaalisuudesta ja pohtia erityisesti, miten suhtautuu lapsen kiinnostukseen seksuaalisuuden eri ilmentymiin lapsuudessa. Jos tätä reflektiota ei ole tehnyt, voi sen puute vaikuttaa vuorovaikutukseen ja tätä myötä lapsen kokemukseen siitä, että jokin aihe on kenties kielletty tai jopa häpeällinen.

### **6.3 Sukupuolisensitiiviseksi seksuaalikasvattajaksi kehittyminen**

Halusimme selvittää, mitkä tekijät mahdollistavat varhaiskasvatuksessa sukupuolisensitiivisenä kasvattajana toimimisen ja mitkä tekijät taas estävät sitä. Yksi kyselylomakkeen kysymys koski näitä mahdollistavia ja estäviä tekijöitä, sen lisäksi muissakin saamissamme kertomuksissa oli viittauksia tähän teemaan. Näistä kertomuksista pystyimme nostamaan esiin vastaajien henkilökohtaiseen kasvuun liittyviä mahdollistavia ja estäviä tekijöitä, mutta myös sellaisia tekijöitä, jotka liittyvät enemmän työyhteisön kasvuun.

Kuten taulukosta 3 on nähtävillä, on olemassa tekijöitä, jotka mahdollistavat tai estävät sukupuolisensitiiviseksi seksuaalikasvattajaksi kasvamisen. Nämä tekijät voidaan jakaa henkilöön itseensä liittyviksi sekä työyhteisöön liittyviksi tekijöiksi. Esimerkiksi koulutus tai sen puute on sekä henkilöön että työyhteisöön liittyvä tekijä ja se voi toimia mahdollistavana tai estävänä tekijänä sukupuolisensitiiviseksi seksuaalikasvattajaksi kehittämisessä. Yhtenä tärkeänä kehittymisen mahdollistavana tekijänä on itsereflektio. Kokemukset erilaisista ihmisistä sekä oma kiinnostus aiheeseen ja tiedon hankinta eivät yksinään riitä sukupuolisensitiiviseksi seksuaalikasvattajaksi kasvamiseen, vaan siihen tarvitaan myös itsereflektiota.

TAULUKKO 3. Sukupuolisensitiiviseksi seksuaalikasvattajaksi kasvamisen mahdollistavat ja estävät tekijät

Mahdollistavat tekijät		Estävät tekijät	
<b>Henkilöön liittyvät tekijät</b>	<b>Työyhteisöön liittyvät tekijät</b>	<b>Henkilöön liittyvät tekijät</b>	<b>Työyhteisöön liittyvät tekijät</b>
Kokemukset erilaisista ihmisistä	Koulutus	Oma tiedonpuute	Muiden työntekijöiden kiinnostuksen puute
Itsereflektio	Erilaisuuden kohtaaminen työssä	Oma epävarmuus / epätietoisuus aiheesta	Koulutuksen puute
Oma kiinnostus, oma perehtyneisyys		Koulutuksen puute	

Sukupuolisensitiivisen kasvattajan tulisi omata sensitiivisyyttä, taitoja tiedon hankintaan ja ymmärryksen lisäämiseen sukupuolen moninaisuudesta sekä oman toiminnan reflektiota ja halua murtaa vanhoja totuttuja toimintamalleja, kuten varhaiskasvatuksen stereotyyppistä toimintakulttuuria. Sukupuolistavien käytäntöjen muuttaminen vaatii koko varhaiskasvatuksen toimintakulttuurin muutosta, pelkkä yksittäisen kasvattajan oman toiminnan muutos ei riitä. Varhaiskasvatuksessa tulee edistää lapsen oikeutta oman sukupuolensa kokemiseen ja ilmaisuun. Tätä ajatusta tuki myös keräämämme aineisto.

Vastaajat osasivat määritellä kertomuksissaan sukupuolisensitiivisyyden käsitteenä sekä kertoa miten he ottavat sukupuolisensitiivisyyden huomioon varhaiskasvatustyössään. Ollakseen sukupuolisensitiivinen seksuaalikasvattaja, kasvattaja tarvitsee sensitiivisyyttä, sukupuolen monimuotoisuuden ymmärrystä sekä hyvät vuorovaikutus- ja dialogiset taidot. Kasvattajan sensitiivisyys ja kyky ja halu reflektioon, omat kokemukset ja nykyaikainen tieto sukupuolen moninaisuudesta ja erilaisista sukupuolirooleista vaikuttivat aineiston perusteella siihen, että varhaiskasvattaja oli pystynyt kasvamaan sukupuolisensitiiviseksi seksuaalikasvattajaksi.

Vastaajat sanoittivat omaa osaamistaan mutta olivat silti epävarmoja siitä, toimivatko oikein. Tässä korostuivat seksuaalikasvatukseen liittyvän koulutuksen puute ja erilaiset työyhteisöt. Työyhteisön merkitys ihmisen toiminnalle on suuri varsinkin tiimityötä tehdessä. Varhaiskasvatuksessa kasvattajien tärkeiksi kokemat aiheet eivät aina kohtaa ja usein hierarkiassa korkeimmalla olevan kasvattajan päätökset merkitsevät eniten. Näin työyhteisön jäsenten mielenkiinnon kohteet ja niiden näkyväksi tekeminen vaativat usein koko tiimin panostuksen ja tämä on siis riippuvaista tiimin kiinnostuksen kohteista.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuurissa olisikin tärkeää löytää yhteinen näkemys tasa-arvoisen ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteita noudattavan toiminnan toteuttamiseksi. Väestöliiton (2022, 27) ehdottama lisäys varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin lasten seksuaalisuuden kunnioittavasta ohjauksesta, on astunut voimaan 1.3.2022. Lisäyksen takia varhaiskasvatuksessa jokaisella kasvattajalla on velvoite tukea ja suojata lasten tervettä kasvua ja kehitystä seksuaalisuuden alueella ja ohjata kunnioittavasti lasten ikätasoista uteliaisuutta seksuaalisuuteen ja kehoon. Näin ollen kasvattajien mielenkiinnon kohteiden ei tule enää olla kriteerinä toteutettavalle toiminnalle ja toimintatavoille sukupuolisensitiivisen seksuaalikasvatuksen osalta.

## 7 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

### 7.1 Johtopäätökset

Kun lähdemme tekemään johtopäätöksiä saamistamme tuloksista, tulee muistaa, että tutkimuksemme oli laadullinen tutkimus, jossa osallistujia oli viisi. Näin ollen tuloksista ei voida vetää yleistäviä johtopäätöksiä, vaan ne kuvaavat nimenomaan tähän opinnäytetyöhön osallistuneiden vastaajien henkilökohtaista kasvua ja heidän kehittymistään sukupuolisensitiiviseksi seksuaalikasvattajiksi. Opinnäytetyömme tulokset kuvaavat myös niitä tekijöitä, jotka ovat mahdollistaneet tai estäneet juuri näiden vastaajien kasvua seksuaalikasvattajina. Opinnäytetyössämme käyttämä teoriaohjaava analyysitapa ohjasi meitä tulkitsemaan aineistoa keräämämme teorian pohjalta.

Aineistosta voidaan päätellä, että on tiettyjä ominaisuuksia, taitoja ja toimintatapoja, jotka edistävät kasvua sukupuolisensitiiviseksi seksuaalikasvattajaksi. Kertomuksista selviää myös mitkä ovat niitä tekijöitä, jotka mahdollistavat tai estävät sukupuolisensitiiviseksi seksuaalikasvattajaksi kasvamisen. Osa tekijöistä voidaan luokitella henkilökohtaisiksi tekijöiksi. Muun muassa oma mielenkiinto, perehtyneisyys ja kokemukset mainitaan henkilökohtaisiksi tekijöiksi, jotka olivat saaneet vastaajat miettimään ja reflektoimaan rooliaan seksuaalikasvattajana ja jotka toimivat kasvun mahdollistavina tekijöinä.

Henkilökohtaisen kasvun estävinä tekijöinä aineistosta nostettiin esimerkiksi tiedon- ja koulutuksen puute sekä epävarmuus omasta osaamisesta. Myös työyhteisö nähtiin kasvua estävänä tekijänä. Työyhteisöjen toimintakulttuuria muokkaavat niin tiedostetut kuin tiedostamattomat ja joskus tahattomatkin tekijät. Kaikki työyhteisön jäsenet vaikuttavat toimintakulttuuriin. Samoin toimintakulttuuri vaikuttaa kaikkiin työyhteisön jäseniin riippumatta siitä, ymmärtävätkö he sen merkityksen vai eivät. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 17.)

Aineistosta voidaan päätellä, että vastaajien henkilökohtaiseen ja ammatilliseen kasvuun vaikuttavat vastaajan kokemukset sukupuolen moninaisuudesta ja erilaisten ihmisten kohtaamisesta. Kuitenkaan näistä henkilökohtaisista kokemuksista ei voida vetää yleispäteviä johtopäätöksiä, että sukupuolen moninaisuuden tai erilaisuuden kohtaaminen auttaisi kaikkia kasvattajia kasvamaan sukupuolisensitiivisiksi seksuaalikasvattajiksi.

Yhtenä johtopäätöksenä voimme todeta, että sukupuolisensitiivisen seksuaalikasvattajan tulee olla työssään sensitiivinen. Sukupuolisensitiiviseksi kasvattajaksi kasvaminen vaatii ihmiseltä sensitiivisen työtteen lisäksi myös nykyaikaisen tiedon hankintaa ja tiedon omaksumista sukupuolen moninaisuudesta. Kasvatustyössä tarvitaan myös hyviä vuorovaikutustaitoja ja dialogista osaamista.

Vaikka yleistyksiä aineiston perusteella ei voi tehdä, niin aineistossa esiintyvät henkilökohtaiset ominaisuudet ja tiedot ovat sellaisia, joissa kasvattaja voi kehittyä ja kehittää itsessään. Oman toiminnan muuttaminen vastaamaan nykyistä tutkittuun tietoon pohjautuvaa käsitystä lapsen seksuaalisuuden kehityksestä ja sen ilmenemisestä sekä tukemisesta lakien ja ohjaavien asiakirjojen mukaiseksi, vaatii uuden oppimista ja vanhoista totutuista tavoista luopumista.

Sukupuolisensitiiviseksi seksuaalikasvattajaksi kasvaminen vaatii kasvattajalta sekä oman toiminnan reflektiota mutta myös halua muuttaa vanhoja totuttuja toimintamalleja ja stereotyyppistä toimintakulttuuria. Sukupuolittavien käytäntöjen muuttaminen vaatii koko varhaiskasvatuksen toimintakulttuurin muutosta, pelkkä yksittäisen kasvattajan oman toiminnan muutos ei riitä. Ojasen (2012, 26) mukaan reflektio mahdollistaa omaa työtä ohjaavan normiston havaitsemista, kaavamaisuuksien purkamista ja ammatillista kehittymistä ja näin ollen reflektion avulla on mahdollista myös saavuttaa syvempää ymmärrystä työstään.

Osasta aineiston vastauksista voidaan todeta olevan työyhteisöön liittyviä. Sukupuolisensitiiviseksi seksuaalikasvattajaksi kasvamista estäviä tekijöitä pystytään poistamaan lisäämällä esimerkiksi työajalla tapahtuvaa

seksuaalikasvatuskoulutusta ja tukemalla työyhteisön sisällä tapahtuvaa ammatillista reflektiota. Näin työyhteisöön liittyvistä estävistä tekijöistä tuleekin mahdollistavia tekijöitä, sillä aineiston perustella mahdollistavia tekijöitä on seksuaalikasvatukseen liittyvät koulutukset sekä erilaisten ihmisten kohtaaminen työssä.

Aineistosta tuli voimakkaasti esiin vastaajien toive ja tarve koulutukselle. Koska varhaiskasvatuksessa työskentelee ammattilaisia, joiden osaaminen seksuaalikasvatuksesta on vielä alkutekijöissä, olisi tärkeää saada koulutusta seksuaalikasvatukseen liittyen. Koulutuksella ja henkilöstön tietojen ja taitojen kartuttamisella vahvistetaan sekä kasvattajien osaamista että lasten oikeutta saada heidän tarvitsemansa tieto ja kasvatusta. Esimerkiksi Väestöliitto on koostanut lasten kehotunnekasvatuksesta materiaalia sekä erilaisia malleja kehotunnekasvatukseen tutustumiseen ja sen toteuttamiseen ammattilaisille. (Lasten kehotunnekasvatusta n.d.)

Varhaiskasvatuksessa toimintakulttuurin ja työtapojen tulee tukea sekä lapsen kehitystä että oppimista. Työtavat tulee myös pystyä pedagogisesti perustelemaan. Onkin tärkeää, että henkilöstö tiedostaa, miten heidän tapansa toimia ja olla vuorovaikutuksessa on lapsille malli. Näiden mallien kautta lapset omaksuvat varhaiskasvatuksessa yhteisön arvoja, asenteita sekä tapoja. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 17.) Tuleekin kriittisesti tunnistaa ja tunnustaa, miten kasvattajat varhaiskasvatuksen arjessa kohtaavat ja huomioivat lasten seksuaalisuuden ja sukupuolen moninaisuuden. Sukupuolisensitiivisyys on ollut varhaiskasvatuksessa puheissa jo pitkään, mutta meidän kokemuksemme varhaiskasvatuksen työntekijöinä on, että ajatus sukupuolen moninaisuudesta ja seksuaalikasvatuksen tärkeydestä ei ole kuitenkaan juurtunut käytännön työhön ja tullut näkyväksi käytännössä.

Yhä edelleen varhaiskasvatuksen toimintakulttuurissa on paljon toimintaa, joka sukupuolittaa ja stereotypioi lapsia. Tätä tapahtuu myös kasvattajan huomaamatta, sen ollessa syvällä omissa asenteissa. Tämä voi johtua kasvattajan vanhentuneista, päivittämättömistä ja juurtuneista opeista ja uskomuksista, joita ei ole reflektoitu. Ollakseen sukupuolisensitiivinen kasvattaja,

tulee varhaiskasvattajan tarkastella omaa toimintaansa ja arvoja sen taustalla kriittisesti reflektoiden.

## 7.2 Pohdinta

Halusimme tehdä opinnäytetyön sukupuolisensitiivisestä seksuaalikasvatuksesta koska koimme aiheen tärkeäksi ja ajankohtaiseksi. Lisäksi koimme, että sukupuolisensitiivisyyden yhdistäminen seksuaalikasvatukseen tuntui tuoreelta näkökulmalta. Aiheen valintaan vaikutti myös se, että mielestämme sukupuolisensitiivisestä seksuaalikasvatuksesta puhutaan liian vähän varhaiskasvatuksessa ja koska olemme itse kiinnostuneita aiheesta.

Sukupuolisensitiivinen seksuaalikasvatus tuntuu olevan kasvattajille melko tuntematon käsite, mutta se on kuitenkin lasten kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin näkökulmasta hyvin tärkeä. Opinnäytetyöprosessin aikana tutustuimme lukemattomiin lähteisiin ja vahvistimme omaa osaamistamme sekä lisäsimme tietopohjaamme aiheesta. Prosessin edetessä aiheen ajankohtaisuus ja tärkeys nousi esiin myös kollegoidemme puheissa, heidän osoittaessaan kiinnostustaan opinnäytetyöhömmme. Toisaalta osa varhaiskasvatuksen työntekijöistä koki, että aihe on jo kulunut ja siitä tiedetään tarpeeksi. Myös Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden päivitys maaliskuussa 2022 ja seksuaalioikeuksien näkyminen ja niistä puhuminen mediassa kertoi meille aiheemme olevan ajankohtainen ja mielenkiintoinen.

Tutkimissamme opinnäytetöissä sekä useissa lähteissä vahvistui jo aiemmin tekemämme havainto, että seksuaalikasvatus käsitteenä ja sanana saattaa aiheuttaa aikuisille ahdistusta ja aikuiset ovat pois omalta mukavuusalueeltaan siitä puhuttaessa. Lapsen seksuaalisuus on kuitenkin erilaista kuin aikuisen seksuaalisuus. Tämän asian sisäistäminen ja ymmärtäminen helpottaisi kasvattajan toimintaa lapsen seksuaalikasvatuksen kohdalla.

Prosessin alussa tiedostimme opinnäytetyömme aihepiirin olevan voimakkaitakin tunteita kasvattajissa herättävä. Pohdimme, saammeko kasvattajat osallistumaan kyselyymme. Mietimme myös erilaisia vaihtoehtoisia

tutkimusmenetelmiä, jos emme saisikaan tarpeeksi aineistoa kyselyn avulla tutkimustamme varten. Tämä pelko osoittautui kuitenkin aiheettomaksi. Opinnäytetyöprosessi on ollut mielenkiintoinen ja antoisa mutta myös haastava ja monimutkainen. Haasteista huolimatta koemme, että opinnäytetyömme onnistui ja pääsimme tavoitteeseemme. Saimme kuvattua tuloksissa tutkimuskysymysten valossa tärkeimmät teemat.

Opinnäytetyömme tulokset osoittautuivat sellaisiksi kuin olimme odottaneet, eikä meille tullut vastaan suuria yllätyksiä vastaajien kertomuksissa. Olemme työskennelleet varhaiskasvatuksessa pitkään ja aihepiiri oli meille entuudestaan tuttu ja koimme sen mielenkiintoiseksi. Tämä osaltaan varmasti antoi meille ennako-odotuksia sille, minkä suuntaisia kertomuksia tulisimme saamaan.

Kaikkia varhaiskasvatuksessa toimivia ammattiryhmiä veloitetaan ohjaamaan kunnioittavasti lasten seksuaalisuuden kehittymistä. Jokaisen kasvattajan tulee tukea ja suojata lasten tervettä kasvua ja kehitystä seksuaalisuuden alueella ja ohjata kunnioittavasti heidän ikätasoista uteliaisuuttaan seksuaalisuuteen ja kehoon liittyen. Meitä kuitenkin mietityttää, miten tällaiset velvoittavat säädökset tullaan jalkauttamaan ja juurruttamaan käytännöksi varhaiskasvatuksessa.

Tuloksista oli nähtävissä, että työyhteisön merkitys ihmisen toiminnalle on suuri varsinkin tiimityötä tehdessä. Varhaiskasvatuksessa kasvattajien tärkeiksi kokemat aiheet eivät aina välttämättä kohtaa. Varhaiskasvatus työympäristönä saatetaan kokea hierarkkiseksi, jolloin hierarkiassa korkeammalla olevan kasvattajan näkemykset muokkaavat toimintakulttuuria. Kasvua estäviksi tekijöiksi työyhteisössä todettiin olevan koulutuksen puute ja toisten työntekijöiden kiinnostuksen puute. Opinnäytetyössämme tuli selkeästi esiin, että kasvattajat kaipaavat lisää koulutusta ja tietoa lasten seksuaalisuudesta ja sen tukemisesta, vaikka vastaajilla näkyi olevan jo paljon tietoa ja osaamista. Jokainen kasvattaja on myös seksuaalikasvattaja, riippumatta siitä tunteeeko aiheeseen kiinnostusta.

### **7.3 Opinnäytetyön eettisyys ja luotettavuus**

Laadullisessa tutkimuksessa tutkijan asema on erilainen kuin tilastollisessa tutkimuksessa. Tutkijan päättää laadullisessa tutkimuksessa tutkimusasetelmasta oman ymmärryksensä varassa eivätkä tutkimustulokset ole irrallisia käytetystä tutkimusmenetelmästä tai tutkijasta. On pohdittava miten tutkijan näkemykset vaikuttavat kysymyksenasetteluun, havaintoihin ja millainen on tutkijan esiymmärrys tutkimuksessa. (Puusa & Juuti 2020, 35.)

Käytimme opinnäytetyössämme laadullisen tutkimuksen menetelmää. Aineisto kerättiin kolmesta Tamperelaisesta varhaiskasvatusyksiköstä. Opinnäytetyömme aineisto koostui vastaajien kertomuksista koskien sukupuolisensitiivistä seksuaalikasvatusta varhaiskasvatuksessa. Kertomuksista johdettiin teoriaohjaavan analyysin avulla erilaisia tekijöitä, jotka mahdollistavat tai estävät sukupuolisensitiiviseksi seksuaalikasvattajaksi kehittymistä. Myös meidän omat aiemmat tietomme, kokemuksemme ja osaamisemme yhdistettynä opinnäytetyössämme käytettyyn teoriapohjaan, osaltaan vaikuttivat opinnäytetyömme johtopäätöksiin. Tuloksista ei voi vetää yleispäteviä johtopäätöksiä, vaan ne koskevat tätä nimenomaista opinnäytetyötä.

Aineistoa analysoidessamme havaitsimme, että vastaajien kertomukset jättivät joitain asioita meidän tulkintamme varaan. Tällaisessa tilanteessa pyrimme tulkitsemaan asian kirjoittajalle positiivisessa valossa, sillä opinnäytetyömme tarkoitus oli tuoda esiin niitä tekijöitä, mitkä mahdollistivat kehittymistä sukupuolisensitiivisenä seksuaalikasvattajana varhaiskasvatuksessa. Tämä opinnäytetyön luotettavuuteen liittyvä ongelma olisi ollut vältettävissä esimerkiksi kaksiosaisella haastattelulla, jossa olisimme lomakkeiden kertomuksiin tutustumisen jälkeen voineet tehdä toisen haastattelukierroksen vastaajille. Tällöin olisimme päässeet kysymään heiltä tarkentavia kysymyksiä niihin kertomuksiin, jotka jättivät tilaa meidän omalle tulkinnallemme.

Kyselylomakkeessa korostimme vastausten anonymiyyttä, jotta kasvattajilta kerätyt kertomukset olisivat mahdollisimman rehellisiä ja henkilökohtaisia kertomuksia. Kysymyslomakkeen kysymykset olivat avoimia, jolloin vastaajilla oli mahdollisuus kertoa omista ammatillisista kasvukokemuksistaan. Testasimme kyselylomaketta etukäteen sen toimivuuden varmistamiseksi. Koevastaajilta saamamme palautteen mukaan kysymykset olivat toimivia mutta aihepiiri koettiin

haasteelliseksi. Varsinaiseen kyselyyn saamamme viisi vastausta käsiteltiin luottamuksellisesti ja hävitimme ne opinnäytetyön prosessin päättyttyä. Kaikkineen toimimme noudattaen huolellista ja tarkkaa työtapaa käsitellessämme opinnäytetyöhön liittyvää materiaalia.

## 7.4 Kehittämisehdotukset ja jatkotutkimusideat

Koulutuksen puutteen noustessa vahvasti esiin, löysimme siihen liittyen paljonkin kehitettävää. Varhaiskasvatuksen henkilöstön kouluttaminen sekä sukupuolisensitiivisestä seksuaalikasvatuksesta koostettava materiaalipaketti voisi ohjata henkilöstön tämän tärkeän aiheen äärelle. Materiaalin tulee olla tarpeeksi pieniin osioihin jaettua ja nykyaikaista tietoa sisältävää ja koulutusta tulisi järjestää työajalla. Myös asioista oikeilla nimillä keskusteleminen ja seksuaalikasvatuksen laajuuden sekä merkityksen avaaminen on oleellista. Seksuaalikasvatus sanana aiheuttaa vahvoja tunteita ja käsitteen avaaminen helpottaisi aiheesta keskustelua sekä tabujen murtumista ja kielteistä suhtautumista. Seksuaalikasvatus terminä on monelle aikuiselle haastava ja jopa ahdistava. Kasvattajalla tulee olla valmius käsitellä myös itselleen epämukavia tunteita ja asioita.

Opinnäytetyöllemme on myös kehittämisehdotuksia. Vastaajien määrän takia ei voida vetää johtopäätöksiä sukupuolisensitiivisen seksuaalikasvatuksen kokonaistilanteesta varhaiskasvatuksessa. Kyselyn lähettäminen laajemmalle ryhmälle olisi voinut auttaa meitä selvittämään kokonaistilannetta paremmin. Myös henkilökohtaiset haastattelut olisivat antaneet meille lisää tärkeää tietoa henkilöstön ajatuksista ja kokemuksista. Tiedostaessamme varhaiskasvatuksen nykytilanteen resurssineen, olisi laajemman aineiston kerääminen saattanut olla hyvin haastavaa.

Opinnäytetyömme kyselyyn vastanneet kasvattajat olivat vastausten perusteella kiinnostuneita ja omasivat tietoa seksuaalisuuden monimuotoisuudesta ja lasten seksuaalikasvatuksesta. Myös sukupuolisensitiivisyys oli heille tuttua ja he olivat reflektoineet omaa toimintaansa ja pyrkineet kehittymään siinä. Yhtenä jatkotutkimusehdotuksena olisikin lähteä kartoittamaan varhaiskasvatuksessa toimivien kasvattajien ajatuksia heidän osaltaan, joille aihe ei ole tuttu tai kiinnostava.

Lasten seksuaalikasvatukseen liittyy myös yhteistyö varhaiskasvatuksen ja huoltajien välillä. Yhteistyön tulisi olla sujuvaa, avointa ja rehellistä sekä

dialogisuuteen perustuvaa. Kasvattajilla tulisi olla rohkeutta ja kykyä keskustella huoltajien kanssa myös sellaisista asioista, jotka voivat tuntua haastavilta. Arvoihin ja eettisiin periaatteisiin liittyviä ristiriitoja saattaa esiintyä huoltajien suhteessa varhaiskasvatukseen. Näistä huolimatta lapsella on oikeus oman sukupuolensa kokemiseen ja ilmaisuun. Tässä olisikin yksi jatkotutkimus idea, jonka pohjalta voisi lähteä kartoittamaan esimerkiksi varhaiskasvatuksen kasvattajien ajatuksia ja kokemuksia vanhempien kanssa tehtävästä yhteistyöstä tai vanhempien ajatuksia ja suhdetta lasten seksuaalikasvatukseen. Yhtenä ajankohtaisena tutkimusaiheena voisi olla myös yhdistää sukupuolisensitiivisyys katsomuskasvatukselliseen näkökulmaan.

## LÄHTEET

Bildjuschkin, K. (toim.) 2015. Verkkosivu. Viitattu 18.3.2022. [https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/129742/TY%c3%962016\\_35\\_web\\_korjattu.pdf?sequence=5&isAllowed=y](https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/129742/TY%c3%962016_35_web_korjattu.pdf?sequence=5&isAllowed=y)

Cacciatore, R. n.d. Keho on leikki. Slide Player –esitys. Väestöliitto. Viitattu 15.3.2022. <https://slideplayer.fi/slide/11953861/>

Cacciatore, R. & Korteniemi-Poikela, E. 2019. Rakkaus, Ilo, Rohkeus - seksuaalisuuden portaat. Helsinki: Minerva kustannus oy.

Cacciatore, R. 2020. Lapsen Kehotunnekasvatus. Turvallinen Oulu 27.8.2020. PowerPoint-esitys. Viitattu 17.3.2022. <https://www.ouka.fi/documents/6593335/20064831/Raisa+Cacciatore+27.8.20.pdf/ca39f947-2f3b-4dbf-9723-9d0d1fe36855>

Duodecim. n.d. Verkkosivu. Viitattu 31.1.2022. <https://www.duodecim.fi/2016/08/10/ikatasoinen-seksuaalikasvatusvahvistaa-lapsen-itsetuntemusta-ja-omanarvontuntoa/>

Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Osuuskunta Vastapaino. Storytel. Viitattu 31.1.2022. Vaatii käyttöoikeuden.

Hujala, E. & Turja, L. (toim.) 2020. Varhaiskasvatuksen käsikirja. 5. painos. Helsinki: Ps-kustannus.

Ingman-Friberg, S. & Cacciatore, R. (toim.) 2016. Keho on leikki avain luonnolliseen seksuaalikasvatukseen alle kouluikässä. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim.

Kalliokoski, H. & Karvinen, M. 2019. Sukupuolen moninaisuus ja lapset opas varhaiskasvatuksessa työskenteleville ja varhaiskasvatuksen ammattilaisille moninaisten lasten ja heidän perheidensä kohtaamisesta. Seta. Pdf-dokumentti. Viitattu 15.3.2022. [file:///C:/Users/K%C3%A4ytt%C3%A4j%C3%A4/Downloads/Opas\\_varhaiskasvattajille2019.pdf](file:///C:/Users/K%C3%A4ytt%C3%A4j%C3%A4/Downloads/Opas_varhaiskasvattajille2019.pdf)

Kansallinen koulutuksen arviointikeskus. 2018. Varhaiskasvatuksen laadun arvioinnin perusteet ja suositukset. Tampere: Juvenes Print. Pdf-julkaisu. Viitattu 23.3.2022. [https://karvi.fi/wp-content/uploads/2018/10/KARVI\\_Perusteet-ja-suositukset\\_web.pdf](https://karvi.fi/wp-content/uploads/2018/10/KARVI_Perusteet-ja-suositukset_web.pdf)

Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta 8.8.1986/609. Viitattu 25.3.2022. <https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1986/19860609>

Lasten kehotunnekasvatus. n.d. Väestöliitto. Verkkosivu. Viitattu 1.4.2022. <https://www.vaestoliitto.fi/ammattilaiset/lasten-kehotunnekasvatus/>

Moninaisuus. n.d. Väestöliitto. Verkkosivu. Viitattu 22.3.2022. <https://www.vaestoliitto.fi/ammattilaiset/lasten-kehotunnekasvatus/ymparisto/moninaisuus/>

Mönkkönen, K. 2018. Vuorovaikutus asiakastyössä. Asiakkaan kohtaaminen sosiaali- ja terveysalalla. Helsinki: Gaudeamus Oy. Storytel. Viitattu 22.3.2022. Vaatii käyttöoikeuden.

Nousiainen, S. 2020. Sukupuoleen katsomatta kuinka kohdata moninaisuus. EU: Atena kustannus Oy.

Ojanen, S. 2012. Ohjauksesta oivallukseen. Ohjausteorian käsittelyä. 2. painos. Helsinki: Gaudeamus Oy.

Pirhonen, J. 2021. Seksuaalikasvatuksen mahdollisuudet ja esteet varhaiskasvatuksessa. Sosiaaliala. Laurea-ammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö. Viitattu 17.3.2022.  
<https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/505198/Oppari%20JULKAISU.pdf?sequence=2>

Riihonen, R., Laru, S. & Cacciatore, R. 2015. Ihmisen psykoseksuaalinen kehitys. Teoksessa Bildjuschkin, K. (Toim.) Seksuaalikasvatuksen tueksi. Pdf-julkaisu. Viitattu 21.3.2022.  
[https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/129742/TY%C3%962016\\_35\\_web\\_korjattu.pdf?sequence=5](https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/129742/TY%C3%962016_35_web_korjattu.pdf?sequence=5)

Ruohomäki, J. & Ruohonen, K. 2019. Puhutaanko etupylystä ja nippelistä? - Tampereen ammattikorkeakoulun varhaiskasvatukseen pätevyiden sosionomiopiskelijoiden kokema osaaminen pienten lasten seksuaalikasvatuksessa. Sosionomikoulutus. Tampereen ammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö. Viitattu 17.3.2022.  
[https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/168307/Ruohomaki\\_Johanna\\_Ruohonen\\_Krista.pdf?sequence=2](https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/168307/Ruohomaki_Johanna_Ruohonen_Krista.pdf?sequence=2)

Saarikoski, A. & Kovero, S. 2013. Älä olet. Normit nurin. Seta ry. Pdf-dokumentti. Viitattu 23.3.2022.  
[https://www.dropbox.com/s/bfgw8cddd30vtkp/NORMIT\\_NURIN.pdf?dl=0](https://www.dropbox.com/s/bfgw8cddd30vtkp/NORMIT_NURIN.pdf?dl=0)

Salonen, H. 2021. Varhaiskasvattajien näkemyksiä lasten seksuaalikasvatuksesta. Sosiaaliala. Laurea-ammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö. Verkkosivu. Viitattu 17.3.2022.  
[https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/499900/Salonen\\_Heini.pdf?sequence=2&isAllowed=y](https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/499900/Salonen_Heini.pdf?sequence=2&isAllowed=y)

Seta. 2016. Intersukupuolisuus. Verkkosivu. Viitattu 23.3.2022.  
<https://seta.fi/sateenkaaritieto/sukupuolen-moninaisuus/intersukupuolisuus/>

Sujuvaa seksuaalikasvatusta. 2022. Sujuvaa seksuaalikasvatusta. Instagram-julkaisu. Julkaistu 18.3.2022. Vaatii käyttöoikeuden. Viitattu 21.3.2022.  
<https://www.instagram.com/sujuvaaseksuaalikasvatusta/channel/?hl=fi>

Sukupuolen moninaisuuden osaamiskeskus. n.d. Verkkosivu. Viitattu 27.2.2022.  
<https://sukupuolenosaamiskeskus.fi/sukupuoli/sukupuolen-moninaisuus/sukupuolen-moninaisuus-lapsuudessa/>

Tampereen varhaiskasvatussuunnitelma. 2019. Tampereen kaupunki. Pdf-dokumentti. Viitattu 21.3.2022. [https://www.tampere.fi/tiedostot/t/D4Vtwmf8d/Tampereen\\_varhaiskasvatussuunnitelma\\_2019.pdf](https://www.tampere.fi/tiedostot/t/D4Vtwmf8d/Tampereen_varhaiskasvatussuunnitelma_2019.pdf)

THL. 2022. Dialogisuus ammattilaisen ja perheen välillä. Päivitetty 14.1.2022. Verkkosivu. Viitattu 22.3.2022. <https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/kehittyvat-kaytannot/dialogiset-toimintavat/dialogisuus-ammattilaisen-ja-perheen-valilla>

Tuomi, T & Sarajärvi, A. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi. Storytel. Viitattu 21.3.2022. Vaatii käyttöoikeuden.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. 2022. Opetushallitus. Helsinki. Pdf-dokumentti. Viitattu 21.3.2022. <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/varhaiskasvatussuunnitelmien-perusteet>

Väestöliitto. 2022. Lasten seksuaalisuuden kunnioittava ohjaus nyt velvoitteena varhaiskasvatuksessa. Verkkosivu. Päivitetty 23.2.2022. Viitattu 17.3.2022. <https://www.vaestoliitto.fi/ajankohtaista/lasten-seksuaalisuuden-kunnioittava-ohjaus-nyt-velvoitteena-varhaiskasvatuksessa/>

Väestöliitto. n.d. Seksuaalikasvatus. Verkkosivu. Viitattu 31.3.2022. <https://www.vaestoliitto.fi/seksuaalisuus/seksuaalikasvatus/>

WHO. 2010. Seksuaalikasvatuksen standardit Euroopassa. Suuntaviivat poliittisille päättäjille, opetus- ja terveydenhoitoalan viranomaisille ja asiantuntijoille. Pdf-dokumentti. Viitattu 18.3.2022. Helsinki: Thl. <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/80220/039844e2-c540-4e81-834e-6f11e0218246.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Yhdenvertaisuuslaki 30.12.2014/1325. Viitattu 25.3.2022. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20141325>

## LIITTEET

### Liite 1. Saatekirje

SAATEKIRJE  
Tampere 1.9.2021

Hei!

Olemme kolme sosionomiopiskelijaa Tampereen ammattikorkeakoulusta. Tutkimme opinnäytetyössämme varhaiskasvattajien kehittymistä sukupuolisensitiivisinä seksuaalikasvattajina varhaiskasvatuksessa. Työmme tavoitteena on kartoittaa kasvattajien kokemuksia narratiivisen työmenetelmän avulla. Opinnäytetyö toteutetaan sähköisenä kyselytutkimuksena, johon kutsumme teidät osallistumaan. Jokaisen vastaajan kirjoitelma on tärkeä tutkimuksen onnistumiseksi.

Keräämme tutkimusaineistoa oheisella kyselylomakkeella. Vastausaikaa on 10.10 saakka. Vastaaminen kestää noin 15 minuuttia. Vastauksianne käsitellään nimettöminä ja luottamuksellisesti.

Aineisto kerätään ainoastaan tähän opinnäytetyöhön ja aineisto hävitetään työn valmistuttua. Valmis opinnäytetyömme tullaan julkaisemaan osoitteessa [www.theseus.fi](http://www.theseus.fi). Opinnäytetyötämme ohjaa Tampereen ammattikorkeakoulussa lehtori Piia Roos.

Vastaamme mielellämme opinnäytetyötämme koskeviin kysymyksiin.

Yhteistyöterveisin

Sanna Aho, [sanna.aho@tuni.fi](mailto:sanna.aho@tuni.fi)

Sara Lukkala, [sara.lukkala@tuni.fi](mailto:sara.lukkala@tuni.fi)

Vaula Martikainen, [vaula.martikainen@tuni.fi](mailto:vaula.martikainen@tuni.fi)

## Liite 2. Kyselylomakkeen kysymykset varhaiskasvattajille

1 (2)

Lomake on ajastettu: julkisuus alkaa 25.10.2021 18.27 ja päättyy 21.11.2021 23.59

### Sukupuolisensitiivinen seksuaalikasvatus varhaiskasvatuksessa – kasvattajien kokemuksia

Tämän kyselyn tarkoituksena on selvittää varhaiskasvatuksen työntekijöiden kokemuksia ja näkemyksiä sukupuolisensitiivisenä seksuaalikasvattajana toimimisesta, sekä mitkä ovat niitä tekijöitä, jotka mahdollistavat ja / tai estävät varhaiskasvattajan kasvua ja kehittymistä sukupuolisensitiivisenä seksuaalikasvattajana.

Kyselyyn vastaaminen kestää noin 15 minuuttia. Kysely toteutetaan anonyymisti, eikä vastauksia voida liittää tiettyihin henkilöihin. Käsittelemme vastaukset luottamuksellisesti ja hävitämme ne välittömästi käsittelyn jälkeen.

#### Taustatiedot

1. Kuinka kauan olet toiminut työssäsi?

2. Ammatinimikkeesi  Varhaiskasvatuksen opettaja  
 Varhaiskasvatuksen lastenhoitaja  
 Avustaja  
 Muu

#### Kysymykset

1. Kerro millaista sukupuolisensitiivinen seksuaalikasvatus on sinun mielestäsi?

2. Kuvaile millaiset tekijät ovat mahdollistaneet ja / tai estäneet kehittämisesi ja kasvusi seksuaalikasvattajaksi?

(jatkuu)

## Liite 3. Kyselylomakkeen kysymykset varhaiskasvattajille

2(2)

3. Kuvaile miten otat huomioon sukupuolisensitiivisyyden seksuaalikasvatuksessa? Voit kertoa esimerkiksi onnistuneesta arjen seksuaalikasvatustilanteesta, jossa sukupuolisensitiivisyys on otettu onnistuneesti huomioon.

Tietojen lähetyks

Tallenna

Kiitos, kun vastasit kysymyksiimme. Arvostamme vastaustanne suuresti!